

**UCHWAŁA NR XII/.../15
RADY GMINY KOZY**

z dnia 17 grudnia 2015r

**w sprawie uchwalenia Strategii Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych
Gminy Kozy na lata 2016 - 2026**

Na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990r o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1515) oraz art. 17 ust. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 163 ze zm.)

**Rada Gminy Kozy
uchwała:**

§ 1.

Strategię Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kozy na lata 2016 - 2026 w brzmieniu jak w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kozy na lata 2016 -2026

**Gminny Ośrodek Pomocy
Społecznej w Kozach 2015**

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
1.1 UWARUNKOWANIA TWORZENIA STRATEGII	6
1.2 PODSTAWY PROGRAMOWE	8
1.2.1 UNIJNE DOKUMENTY STRATEGICZNE.....	9
1.2.2 KRAJOWE DOKUMENTY STRATEGICZNE	10
1.3 OCENA WDROŻENIA STRATEGII INTEGRACJI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH GMINY KOZY NA LATA 2005-2015	16
2.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY	19
2.2 DEMOGRAFIA.....	20
2.3 PROBLEMY SPOŁECZNE W PERSPEKTYWIE GMINNEGO OŚRODKA POMOCY SPOŁECZNEJ	21
2.4 KWESTIA DZIECKA	27
2.5 KWESTIA OSÓB BEZROBOTNYCH.....	31
2.6 KWESTIA UZALEŻNIEŃ I PRZEMOC W RODZINIE.....	36
2.7 KWESTIA STAROŚCI I NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI	38
2.8 KWESTIA PRZESTĘPCZOŚCI	40
2.9 LOKALNE PROBLEMY Z PERSPEKTYWY LIDERÓW SPOŁECZNYCH	41
2.10 ANALIZA SWOT.....	47
2.11 ZASOBY UMOŻLIWIAJĄCE REALIZACJĘ STRATEGII.....	52
2.12 PODSUMOWANIE DIAGNOZY I PROGNOZA ZMIAN SPOŁECZNYCH	54
3. CZĘŚĆ PROGRAMOWA.....	61
3.1 MISJA	61
3.2 CELE STRATEGICZNE, OPERACYJNE, KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	62
3.3 MONITORING I SPOSÓB REALIZACJI STRATEGII.....	70
3.3.1 MONITORING	70
3.3.2 TRYB MONITOROWANIA STRATEGII.....	70
3.3.3 CECHY PROJEKTÓW I PROGRAMÓW	72
3.3.4 METODY REALIZACJI STRATEGII I RAMY FINANSOWE	73
3.3.5 BARIERY OGRANICZAJĄCE REALIZACJĘ CELÓW	75
4. UWAGI KOŃCOWE.....	76

WSTĘP

Samorządy lokalne działające w warunkach gospodarki rynkowej cechującej się dużą dynamiką zmian i niepewnością co do ich kierunków, muszą posiadać zdolność do wczesnego rozpoznawania zagrożeń, jak i dostrzegania pojawiających się szans. W takich warunkach istotnego znaczenia nabiera zarządzanie strategiczne, które jest oparte na opracowywaniu, wdrażaniu i kontroli realizacji planów strategicznych oraz które umożliwia dostosowanie funkcjonowania jednostek terytorialnych do zmian zachodzących w otoczeniu. Na poziomie zarządzania lokalnego, w zakresie polityki społecznej, podstawową rolę wśród tego typu planów pełni strategia integracji i rozwiązywania problemów społecznych.

Strategia pozwala na racjonalizację lokalnej polityki społecznej. Określa misję oraz wyznacza cele strategiczne i działania, których wdrożenie powinno w znaczny sposób przyczynić się do rozwiązania wielu problemów społecznych i zminimalizować ich skutki. Dokument stanowi podstawę do realizacji stosunkowo trwałych wzorów interwencji społecznych. Mają one przyczynić się do poprawy warunków życia mieszkańców, w szczególności tych, którzy są zagrożeni marginalizacją i wykluczeniem społecznym, doprowadzając do integracji społecznej. Strategia definiuje istniejące problemy, wyznacza najważniejsze priorytety i wskazuje metody ich rozwiązywania.

Strategia jest dokumentem uspołecznionym. W pracach nad nim uczestniczyli przedstawiciele samorządu lokalnego, środowisk pomocy społecznej, rynku pracy, oświaty, kultury, ochrony zdrowia, policji i sądownictwa, przedstawiciele organizacji pozarządowych, Kościoła oraz wszyscy zainteresowani mieszkańcy. Ostateczny kształt dokumentowi nadał Zespół Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej przy wsparciu eksperta zewnętrznego.

Dokument jest zgodny z założeniami odnoszącymi się do polityki społecznej dokumentów strategicznych przygotowanych na poziomie europejskim, ogólnopolskim i samorządowym. Umożliwia on ubieganie się o środki zewnętrzne, m. in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Rysunek 1. Fazy powstawania Strategii

Źródło: opracowanie własne.

Strategia stanowi materiał wyjściowy do opracowania szczegółowych programów i projektów pomocy społecznej. Skuteczność wyznaczonych w niej działań pomocowych będzie zależała zarówno od posiadanych i pozyskanych przez gminę środków finansowych, jak i szerokiej, aktywnej oraz skoordynowanej współpracy przedstawicieli administracji samorządowej i partnerów społecznych, w tym organizacji pozarządowych. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych składa się z trzech zasadniczych części, tj. części wprowadzającej, diagnostyczno-analitycznej i programowej.

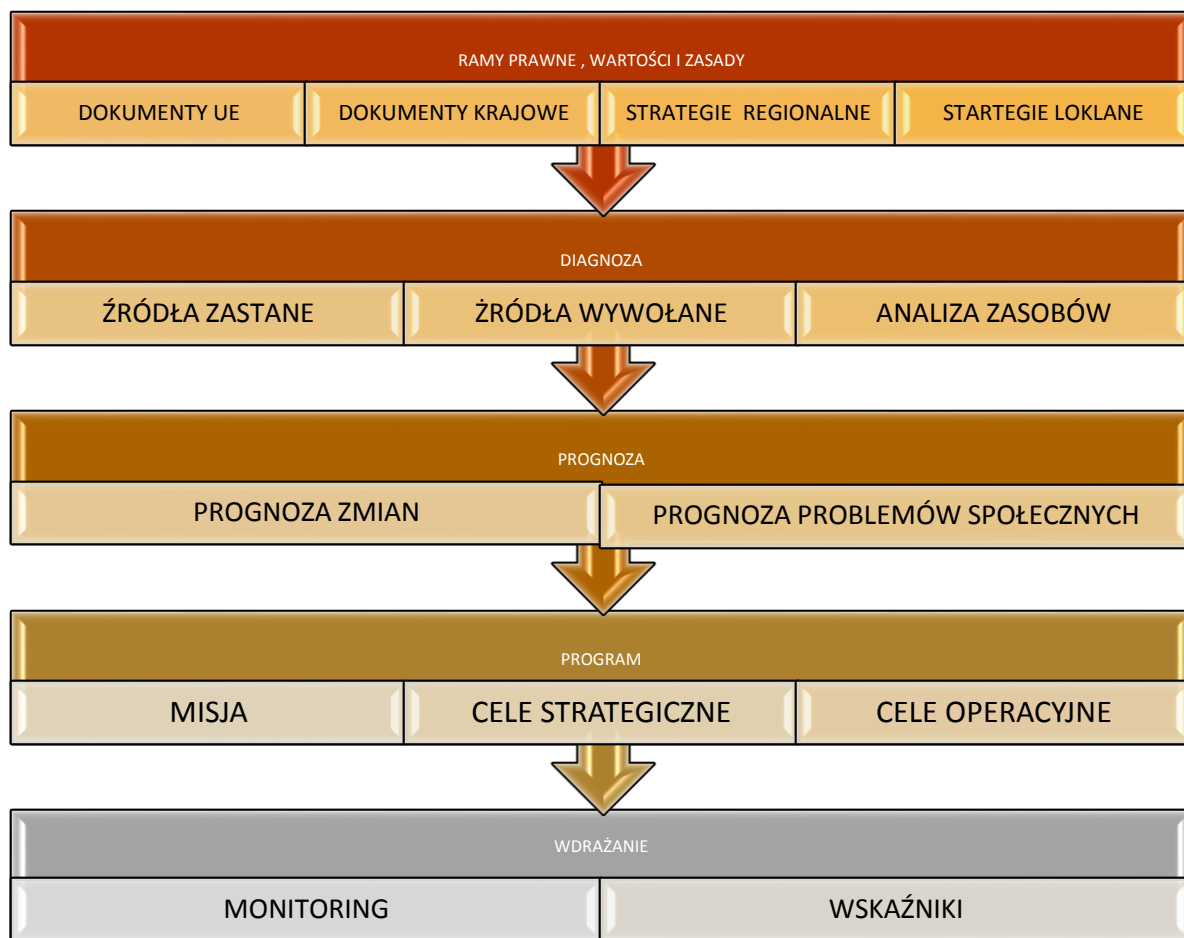
Część wprowadzająca zawiera informacje na temat uwarunkowań strategiczno-programowych tworzenia dokumentu.

Część diagnostyczno-analityczna zawiera informacje ogólne dotyczące gminy oraz diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej w gminie Kozy, która została oparta na badaniu źródeł zastanych, tj. danych pozyskanych z instytucji i organizacji działających w gminie bądź obejmujących zasięgiem działania jego mieszkańców, identyfikacji mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń lokalnego systemu polityki społecznej (analiza SWOT), a także analizie ankiet skierowanych do przedstawicieli funkcjonujących w gminie placówek oświatowych oraz reprezentantów środowiska lokalnego (liderzy lokalni, mieszkańcy).

Część programowa zawiera najistotniejsze założenia polityki społecznej gminy na najbliższe lata. Są one ujęte w formie misji, celów strategicznych, celów operacyjnych i kierunków działań. W części programowej zostały również wskazane podmioty realizujące Strategię i współdziałające w jej realizacji, źródła finansowania oraz czas realizacji wyznaczonych w dokumencie działań. Została tam także zaprezentowana informacja na temat sposobu wdrożenia Strategii oraz prowadzenia monitoringu jej realizacji. Dla realnej oceny stopnia wdrożenia dokumentu został przygotowany wykaz wskaźników monitoringowych.

Poniższy diagram prezentuje strukturę strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

Rysunek 2. Struktura strategii

Źródło: opracowanie własne.

1. CZĘŚĆ WPROWADZAJĄCA

Niniejsza część zawiera przesłanki programowe tworzonego dokumentu, metodologię jego powstania oraz ocenę realizacji poprzedniego dokumentu strategicznego

1.1 Uwarunkowania tworzenia Strategii

Dokument wpływający na rzeczywistość społeczną powinien być oparty na wartościach i zasadach polityki społecznej. „Wartość” to termin używany do określenia tego, co godne uznania i pożądania, cenne i dobre. Człowiek budujący swój system wartości pewne z nich odrzuca jako złe, traktując jako „antywartości”, natomiast inne pozostawia i hierarchizuje według przypisywanej im ważności. Wartość jest cechą względną, a to oznacza, że nie zawsze, nie w każdym miejscu, nie przez wszystkich i nie w każdych okolicznościach przypisywana jest przedmiotom podlegającym ocenie. Przedmiotami wartościowania w polityce społecznej są najczęściej stosunki społeczne, stan zaspokojenia potrzeb, instytucje społeczne oraz stosunki między człowiekiem a przyrodą.

Z wartości wynikają zarówno cele polityki społecznej, jak i jej zasady. Źródła, z których polityka społeczna czerpie wartości są bardzo różnorodne. Są to m. in. ideologie, doktryny społeczne i gospodarcze, społeczne oczekiwania wyrażane za pośrednictwem różnych kanałów społecznej komunikacji, normy zwyczajowe i poglądy osób znaczących w społeczeństwie. W polityce społecznej, odwołującej się do wartości cenionych przez społeczeństwo, ważny jest podział na wartości odczuwane i uznawane. Wartości odczuwane wiążą się głównie ze sferą emocjonalną, zaś uznawane opierają się na przekonaniach, że pewne cechy powinny być odczuwane jako wartość.

Zasady to ogólne doktryny i normy działania, którymi powinny kierować się podmioty polityki społecznej w realizacji podstawowego celu, jakim jest zaspokajanie potrzeb. Niektóre zasady polityki społecznej są tożsame z wartościami. Zasady, które są najczęściej artykułowane bądź realizowane w polityce społecznej, a które stają się dla twórców Strategii podstawowymi fundamentami budowania społeczności lokalnej, wolnej od zagrożeń i problemów społecznych to:

1. **Zasada samopomocy** – przejawia się w istnieniu i rozwoju pomocy wzajemnej ludzi zmagających się z podobnymi problemami życiowymi oraz pomocy silniejszych dla słabszych, zazwyczaj w ramach niewielkich nieformalnych grup.
2. **Zasada przezorności** – oznacza, że bezpieczeństwo socjalne jednostki nie może być tylko efektem świadczeń ze strony społeczeństwa, ale powinno także wynikać z odpowiedzialności człowieka za przyszłość własną i rodziny.

3. **Zasada solidarności społecznej** – najczęściej rozumiana jako przenoszenie konsekwencji, niekiedy utożsamiana z solidaryzmem społecznym, oznaczającym wyższość wspólnych interesów członków społeczeństwa nad interesami poszczególnych klas lub warstw.
4. **Zasada pomocniczości** – oznacza przyjęcie określonego porządku, w którym różne instytucje społeczne dostarczają jednostce wsparcia, gdy samodzielnie nie jest w stanie zaspokoić swoich potrzeb. W pierwszej kolejności pomoc powinna pochodzić od rodziny, następnie od społeczności lokalnej, a na końcu – od państwa.
5. **Zasada partycypacji** – wyraża się w takiej organizacji życia społecznego, która zapewnia poszczególnym ludziom możliwość pełnej realizacji swoich ról społecznych, natomiast poszczególnym grupom pozwala zająć równoprawne miejsce w społeczeństwie.
6. **Zasada samorządności** – stanowi realizację takich wartości jak wolność i podmiotowość człowieka, a wyraża się w sposobie organizacji życia społecznego, który jednostkom i grupom gwarantuje prawo do aktywnego udziału w istniejących instytucjach społecznych oraz tworzenia nowych instytucji w celu skuteczniejszego zaspokajania potrzeb i realizacji interesów.
7. **Zasada dobra wspólnego** – przejawia się w takich działaniach władz publicznych, które uwzględniają korzyści i interesy wszystkich obywateli oraz polegają na poszukiwaniu kompromisów tam, gdzie interesy te są sprzeczne.
8. **Zasada wielosektorowości** – polega na równoczesnym funkcjonowaniu publicznych podmiotów polityki społecznej, organizacji pozarządowych i instytucji rynkowych, które dostarczają środków i usług służących zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa.

Polityka społeczna jako przewodnik, czy też wskazówka działania oparta na zadeklarowanych wartościach i zasadach, określa i wyjaśnia misję, obejmuje możliwości i cele przedsięwzięć organizacyjnych, wymusza odpowiednie zachowania, nakreślając przydział odpowiedzialności i towarzysząc temu delegację kompetencji na wszystkie poziomy organizacyjne.

Polityka społeczna Unii Europejskiej opiera swoje założenia na działaniach związanych z polepszeniem warunków życia, pracy i kształcenia, zapewnieniem powszechności prawa do zatrudnienia i wykształcenia, a wreszcie – dotyczących stworzenia systemu zabezpieczenia społecznego. Z uwagi na przystąpienie naszego kraju do tej struktury społeczno-gospodarczej rzeczą oczywistą i zrozumiałą jest to, że właśnie te wartości i zasady stanowią fundament budowy dokumentu wskazującego lokalne problemy społeczne i metody ich rozwiązywania.

W polityce społecznej terminem „problemy społeczne” oznacza się wszelkiego rodzaju dolegliwości, zakłócenia i niedogodności występujące w życiu zbiorowym. W obrębie określenia „kwestia społeczna” wyróżnia się takie problemy, które:

- odznaczają się szczególną dolegliwością dla potencjału osobowego społeczeństwa;

- są następstwem niedostosowania sposobu, w jaki funkcjonuje społeczeństwo do podstawowych potrzeb indywidualnych i zbiorowych;
- nie są możliwe do rozwiązania siłami pojedynczych grup ludzkich.

W węższym znaczeniu, termin „kwestia społeczna” oznacza konkretny problem o szczególnie wysokim stopniu dotkliwości dla życia i współdziałania członków społeczności. Natomiast w szerszej definicji, termin ten obejmuje sprzeczność pomiędzy zasadami obowiązującymi w danym społeczeństwie, formacji ustrojowej czy nawet cywilizacji a dążeniami jednostek i zbiorowości do godnego życia.

Przygotowując dokument programowy, wskazujący kierunki działań samorządu w kształtowaniu i realizacji lokalnej polityki społecznej, nie można nie wspomnieć o wartości podstawowej, która posłużyła autorom za fundament przy jego opracowywaniu. Wartością tą jest zasada wspierania rodziny jako najważniejszej komórki społecznej. Przesłanka ta jest główną konkluzją niniejszego dokumentu, gdyż właśnie od wzmocnienia pozycji rodziny należy rozpoczynać każdy rodzaj programu pomocowego.

1.2 Podstawy programowe

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych, podobnie jak inne dokumenty strategiczne przygotowywane na różnych szczeblach administracji publicznej, jest dokumentem uwarunkowanym prawnie. Obowiązek jej opracowania wynika wprost z art. 16 ust. 1 pkt 1 i art. 17 pkt 1 Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, która w ramach zadań własnych gminy przewiduje „opracowanie i realizację gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka”. Ustawodawca wskazał również minimalny zakres dokumentu, tj.:

- diagnoza sytuacji społecznej;
- prognoza zmian w zakresie objętym Strategią;
- określenie celów strategicznych projektowanych zmian oraz kierunków niezbędnych działań, a także sposobu realizacji Strategii, jej ram finansowych i wskaźników realizacji działań.

Podczas realizacji Strategii zajdzie również potrzeba odwołania się do innych aktów prawnych, m. in. z zakresu edukacji, kultury, ochrony zdrowia i budownictwa socjalnego. Strategia jest dokumentem zgodnym z dokumentami strategicznymi i programowymi, które funkcjonują na poziomie europejskim, ogólnopolskim, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Dokumenty te tworzą warunki do podejmowania działań opartych na zasadzie pomocniczości państwa przy

wykorzystaniu zasobów tkwiących w środowiskach lokalnych i aktywności środowisk zagrożonych marginalizacją oraz wykluczeniem społecznym.

1.2.1 Unijne dokumenty strategiczne

Unijne dokumenty strategiczne tworzą warunki do podejmowania działań opartych na zasadzie pomocniczości państwa przy wykorzystaniu zasobów tkwiących w środowiskach lokalnych.

Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Strategia Europa 2020 zakłada rozwój Unii Europejskiej w kolejnych latach poprzez stworzenie inteligentnej i zrównoważonej gospodarki, która sprzyja włączeniu społecznemu. W perspektywie roku 2020 wyznaczonych zostało 5 celów, które obejmują:

- zatrudnienie (75% osób w wieku 20-64 lat powinno mieć pracę),
- badania i rozwój oraz innowacje – na inwestycje w badania i rozwój oraz w innowacje powinniśmy przeznaczać (łącznie ze środków publicznych i prywatnych) 3% PKB Unii,
- zmiany klimatu i energii (ograniczenie emisji gazów cieplarnianych o 20% w stosunku do poziomu z 1990 roku, 20% energii powinno pochodzić ze źródeł odnawialnych, a efektywność energetyczna powinna wzrosnąć o 20%),
- edukację (odsetek młodych ludzi przedwcześnie porzucających naukę nie powinien przekraczać 10%, a co najmniej 40% osób w wieku 30-34 powinno mieć wykształcenie wyższe),
- ubóstwo i wykluczenie społeczne (zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o co najmniej 20 mln).

Komunikat Komisji Europejskiej „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej”

Komunikat wydany został w dniu 25 października 2011 roku. Komisja Europejska zwraca w nim uwagę na znaczącą rolę, jaką ekonomia społeczna odgrywa w strategii „Europa 2020” w aspekcie zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego. W obszarze gospodarki społecznej w UE zatrudnionych jest około 11 mln osób, co stanowi 6% całkowitego zatrudnienia. Komisja Europejska zaproponowała w Komunikacie szereg rozwiązań zmierzających do wzmocnienia roli ekonomii społecznej. Działaniami tymi są:

- 1) poprawa dostępu do finansowania realizowana przez:

- uznanie przedsiębiorstw społecznych za priorytet inwestycyjny Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (zwanego dalej EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (zwanego dalej EFS),
  - utworzenie ram dla etycznych funduszy inwestycyjnych,
  - łatwiejszy dostęp do mikrokredytów;
- 2) poprawa promocji ekonomii społecznej za pomocą:
- zwiększenia rozpoznawalności ekonomii społecznej,
  - utworzenia publicznej bazy danych oznaczeń i certyfikatów oraz platformy wymiany danych i informacji,
  - zestawienia dobrych praktyk;
- 3) poprawa otoczenia prawnego, zakładająca m.in.:
- silniejsze wykorzystanie elementu jakości w procedurze zamówień publicznych,
  - uproszczenie stosowania zasad pomocy publicznej w przypadku usług społecznych i lokalnych,
  - zwiększenie znaczenia kryteriów i warunków pracy w zamówieniach publicznych.

Komunikat Komisji Europejskiej w sprawie polityki UE i wolontariatu: Uznanie i propagowanie wolontariatu transgranicznego w UE

Komunikat został wydany w dniu 20 września 2011 roku. Komisja podkreśla w nim znaczenie wolontariatu dla tworzenia i rozwijania kapitału ludzkiego oraz społecznego. Uznaje go za jeden z kluczowych czynników integracji i wzrostu zatrudnienia oraz element poprawy spójności społecznej. Zaznacza się przy tym, że wolontariusze uczestniczą w kształtowaniu społeczeństwa europejskiego, a część z nich aktywnie współtworzy Europę obywatelską. Ponadto, wolontariat przyczynia się do realizacji strategii „Europa 2020” (w szczególności do osiągnięcia do roku 2020 docelowej stopy zatrudnienia w UE, która wynosi 75%).

1.2.2 Krajowe dokumenty strategiczne

Krajowe dokumenty strategiczne tworzą warunki do podejmowania działań opartych na zasadzie pomocniczości państwa przy wykorzystaniu zasobów tkwiących w środowiskach lokalnych.

Raport Polska 2030

Raport „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe” stanowi podstawę diagnostyczną dla

przygotowywanych strategii rozwoju. Wskazuje wyzwania w perspektywie do 2030 roku dotyczące następujących obszarów:

- wzrost i konkurencyjność gospodarki,
- sytuacja demograficzna,
- wysoka aktywność zawodowa oraz adaptacyjność zasobów pracy,
- odpowiedni potencjał infrastruktury,
- bezpieczeństwo energetyczno-klimatyczne,
- gospodarka oparta na wiedzy i rozwój kapitału intelektualnego,
- solidarność i spójność regionalna,
- poprawa spójności społecznej,
- sprawne państwo,
- wzrost kapitału społecznego Polski.

Wskazuje się także na pięć kluczowych czynników rozwoju kraju w perspektywie roku 2030:

- warunki dla szybkiego wzrostu inwestycji,
- wzrost aktywności zawodowej i mobilności Polaków,
- rozwój produktywności i innowacyjności,
- efektywna dyfuzja rozwoju w wymiarze regionalnym i społecznym,
- wzmocnienie kapitału społecznego i sprawności państwa.

W aspekcie rozwoju kapitału społecznego podkreśla się rosnące znaczenie usieciowienia społeczeństwa, niosące za sobą zmianę dotychczasowych więzi społecznych. Podkreślana jest rola nowoczesnych form komunikacji masowej rewolucjonizujących komunikację publiczną. Wzrost kapitału społecznego wymaga stymulowania wzrostu wzajemnego zaufania, naprawy infrastruktury instytucjonalnej państwa, zwiększenia troski o dobro wspólne, poprawy jakości przestrzeni i debaty publicznej, wspierania aktywności obywatelskiej – indywidualnej oraz zinstytucjonalizowanej, a także zwiększenia roli potencjału kreatywnego i intelektualnego.

Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju

Celem Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju (zwanej dalej DSRK) jest analiza oraz charakterystyka warunków niezbędnych dla rozwoju Polski w kluczowych obszarach na tle UE oraz procesów gospodarczych zachodzących na świecie. Na tej podstawie sformułowane są wnioski oraz ich przełożenie na konkretne decyzje oraz propozycje powiązanych z nimi projektów. W DSRK przedstawiono wizję rozwojową w perspektywie do roku 2030. Identyfikuje się tutaj wyzwania stojące przed gospodarką i społeczeństwem oraz trzy obszary strategiczne: konkurencyjność i innowacyjność

(modernizacja) i równoważenie potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji) oraz efektywność i sprawność państwa. Celem jest rozwój mierzony poprawą jakości życia Polaków (wzrost PKB w przeliczeniu na mieszkańca w relacji do najbogatszego państwa UE i zwiększenie spójności społecznej) dzięki stabilnemu, wysokiemu wzrostowi gospodarczemu, co pozwala na modernizację kraju.

Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020

Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 (zwana dalej ŚSRK 2020) jest elementem nowego systemu zarządzania rozwojem kraju, którego fundamenty zostały określone w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. W dokumencie, odnosząc się do kluczowych decyzji zawartych w DSRK, wskazuje się strategiczne zadania państwa, których podjęcie jest konieczne w perspektywie najbliższych 10 lat w celu wzmocnienia procesów rozwojowych. Dokument stanowi bazę dla 9. strategii zintegrowanych. W ŚSRK 2020 wytyczono obszary strategiczne, na których koncentrować się będą główne działania oraz określono, jakie interwencje są niezbędne w perspektywie średniookresowej w celu przyspieszenia procesów rozwojowych. W kwestii niniejszego dokumentu strategicznego szczególnie istotne są:

- wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela,
- rozwój kapitału ludzkiego,
- integracja społeczna,
- zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2011-2020

Dokument obejmuje zagadnienia partycypacji społecznej i aktywności obywatelskiej. W ramach tego obszaru mają być realizowane działania zmierzające do poprawy mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne. Przyjmuje się, że proces wdrożenia strategii będzie obejmował takie działania jak:

- projekty realizowane przez organizacje społeczne w zakresie edukacji obywatelskiej,
- upowszechnienie i wdrażanie rozwiązań zwiększających kontrolę społeczną nad działaniami administracji publicznej wszystkich szczebli,
- stałe podnoszenie wiedzy i umiejętności przedstawicieli organizacji pozarządowych (zarządy, pracownicy) w zakresie zarządzania organizacją, a w szczególności zarządzania zasobami ludzkimi i finansami,

- różnorodne formy zachęcania obywateli do zwiększania swojej aktywności na forum publicznym,
- rozwijanie i promocja indywidualnej filantropii, wolontariatu, jak i społecznej odpowiedzialności biznesu,
- wspieranie rozwoju przedsiębiorczości społecznej i innych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i zawodowemu, w tym różnorodnych form samopomocy,
- stworzenie rozwiązań zmierzających do wypracowania i wdrożenia systemu wsparcia dla poradnictwa prawnego i obywatelskiego,
- ułatwienie działalności organizacji obywatelskich,
- wsparcie dla ruchów społecznych i grup nieformalnych.

Należy przyjąć, że realizacja celów strategii także przyczyni się do osiągnięcia celów zakładanych w dokumencie.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji

W dokumencie wobec zidentyfikowania w diagnozie podstawowych problemów związanych z ubóstwem oraz zapisów Strategii Rozwoju Kraju, wskazano zadania, które powinny być priorytetowe dla polityki społecznej w zakresie przeciwdziałania ubóstwu, w szczególności zwrócono uwagę na politykę zatrudnienia, politykę rodzinną oraz wyzwania demograficzne.

Na podstawie wskazanych obszarów, w dokumencie wyznaczono cel główny, tj. zmniejszenie liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wzrost spójności społecznej. Wyznaczono również cele operacyjne:

- cel operacyjny nr 1: Usługi dla aktywności i profilaktyki – Ograniczenie wykluczenia dzieci i młodzieży;
- cel operacyjny nr 2: Gwarancje dla przyszłości młodzieży;
- cel operacyjny nr 3: Aktywna osoba i zintegrowana rodzina - odpowiedzialne lokalne środowisko;
- cel operacyjny nr 4: Zapobieganie niepewności mieszkaniowej;
- cel operacyjny nr 5: Aktywni seniorzy bezpieczni, potrzebni.

Cele te przekładają się na priorytety i obszary poszczególnych działań.

1.2.3 Samorządowe dokumenty strategiczne

Samorządowe dokumenty strategiczne tworzą warunki do podejmowania działań opartych na zasadzie pomocniczości państwa przy wykorzystaniu zasobów tkwiących w środowiskach lokalnych.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020

Ze względu na swój dalekosiężny charakter, strategia budowana na poziomie lokalnym musi uwzględniać i brać pod uwagę przesłanki zawarte w dokumentach strategicznych podmiotów, z którymi gmina współpracuje na zasadzie partnerstwa. Jednym z nich jest samorząd województwa śląskiego. „Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020” pozwala zaplanować działania województwa z zakresu polityki społecznej w taki sposób, aby przeciwdziałać najistotniejszym zagrożeniom społecznym przy aktywnym udziale samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych. Zagrożenia takie jak negatywne skutki ubóstwa i zjawisko wykluczenia społecznego to wyzwania nie tylko dla Śląska, ale również dla społeczeństwa współczesnej Europy.

W trakcie prac nad Strategią dokonano diagnozy sytuacji społecznej w województwie śląskim, na podstawie której wyznaczono następujące obszary priorytetowe dla polityki społecznej:

- wspieranie rodzin w pełnieniu ich funkcji;
- rozwój ekonomii społecznej jako instrumentu aktywnej polityki społecznej;
- wspieranie działań na rzecz ochrony dzieci i młodzieży przed zjawiskami dezorganizacji społecznej;
- tworzenie warunków sprzyjających aktywizacji osób niepełnosprawnych;
- przełamywanie barier w aktywizacji osób starszych;
- wspieranie działań na rzecz integracji systemu pomocy społecznej oraz rozwój systemu kształcenia ustawicznego kadr służb pomocy społecznej;
- bezpieczeństwo publiczne.

W oparciu o powyżej przedstawione priorytety polityki społecznej województwa śląskiego oraz cel główny (poprawa warunków i jakości życia mieszkańców województwa śląskiego) wyznaczono następujące cele strategiczne:

- wzmocnienie polityki prorodzinnej;
- wyrównywanie szans wychowawczych i edukacyjnych dzieci i młodzieży;
- wspieranie osób starszych w pełnieniu ról społecznych;
- wzmacnianie równych szans osób niepełnosprawnych;

- wspieranie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień;
- przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu;
- wzmacnianie bezpieczeństwa publicznego.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Bielskiego w obszarze Pomocy Społecznej na lata 2002-2015

W 2002 roku Rada Powiatu Bielskiego uchwaliła Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Bielskiego w obszarze Pomocy Społecznej na lata 2002-2015. Celem głównym tego dokumentu jest „poprawa jakości życia mieszkańców powiatu, potrzebujących wsparcia oraz zagrożonych marginalizacją, poprzez wykorzystanie aktywności osób i rodzin oraz wszystkich zasobów środowiska lokalnego”.

Do celów szczegółowych zaliczono:

1. Zapewnienie niezbędnego wsparcia rodzinom i dzieciom w powiecie bielskim.
2. Zapewnienie osobom niepełnosprawnym możliwości pełnego funkcjonowania w społeczności lokalnej i zaspokajania potrzeb.
3. Zwiększenie szans mieszkańców powiatu do prawidłowego funkcjonowania na rynku pracy.
4. Stworzenie warunków sprzyjających samowystarczalności osób przewlekle chorych i starszych.
5. Stworzenie warunków readaptacji społecznej dla osób i grup wykluczonych ze społeczeństwa i zagrożonych marginalizacją.

Dla realizacji wszystkich celów strategicznych konieczne będzie również podejmowanie takich działań jak:

1. Ustawiczne szkolenie kadry pomocy społecznej w zakresie pracy z różnymi kategoriami klientów i rozwiązywania ważnych kwestii społecznych.
2. Pozyskiwanie do współpracy organizacji społecznych w zakresie zarówno rozpoznania potrzeb i oczekiwań mieszkańców powiatu, jak i ich zaspokajania.
3. Pozyskiwanie poprzez Urząd Marszałkowski i Wojewódzki Urząd Pracy funduszy z Unii Europejskiej na realizację konkretnych programów pomocowych, w tym przede wszystkim Funduszy – PHARE, SAPARD, a także podjęcie starań o finansowanie z programów takich jak Leonardo da Vinci oraz ubieganie się o środki finansowe z Europejskiego Funduszu Społecznego.

4. Stałe monitorowanie i okresowa ocena zadań realizowanych dla osiągnięcia celów strategicznych, a także promulgacja wyników działań.

Strategia Rozwoju Gminy Kozy na lata 2013-2020

W dokumencie założono, że Gmina Kozy będzie liderem w dziedzinie rozwoju usług i przedsiębiorczości w regionie oraz będzie stwarzała sprzyjające warunki dla mieszkalnictwa będąc jednocześnie miejscem zdrowego i ciekawego wypoczynku. Wizję powyższą przełożono na cztery cele główne dotyczące:

- Wysokiego poziomu rozwoju gospodarczego;
- Wysoko rozwiniętej infrastruktury technicznej;
- Wysoko rozwiniętej infrastruktury ochrony środowiska;
- Zaspakajania potrzeb społecznych.

W zakresie ostatniego wyzwania wskazano, że w związku z koniecznością zaspokojenia potrzeb związanych z gospodarką mieszkaniową niezbędnym staje się rozbudowa komunalnej infrastruktury mieszkaniowej oraz dalsze remonty istniejących mieszkań komunalnych.

W zakresie polityki społecznej w celu operacyjnym „D 5” postuluje się m.in.:

- Modernizację i rozbudowę istniejących obiektów użyteczności publicznej;
- Wyznaczenie w przyszłych dokumentacjach planistycznych terenu pod zabudowę wielorodzinną;
- Wyznaczenie w przyszłych dokumentacjach planistycznych terenu pod zabudowę.

Należy przyjąć, że realizacja celów wskazanych dokumentów strategicznych przyczyni się do osiągnięcia celów zakładanych w obecnym dokumencie.

1.3 Ocena wdrożenia Strategii Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych gminy Kozy na lata 2005-2015

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2005-2015 została oceniona przez koordynatora dokumentu.

Przejrzysty układ dokumentu, składający się z części diagnostycznej i programowej, pozwala na odniesienie się zarówno do diagnozy problemów społecznych, jak i możliwości ich rozwiązywania

przez struktury samorządu terytorialnego, nawet po latach realizacji. Do oceny zostało wykorzystane narzędzie diagnostyczne OPWS.K.2015, pozwalające na samoocenę wdrożenia w skali punktowej od 0 do 100, gdzie zero oznacza brak działań we wskazanym zakresie, natomiast 100 oznacza pełne wdrożenie. W ocenie koordynatora, misja oraz cele dokumentu odpowiadały istniejącym potrzebom. W wykresach obszar zaciemniony odpowiada poziomowi realizacji strategii. Im większy jest obszar zakreślenia, w tym większym stopniu poszczególne cele zostały zrealizowane.

Wykres 1.3.1 Ocena realizacji celów strategicznych 1 i 2: Budowa zintegrowanego systemu pomocy rodzinie dysfunkcyjnej, Budowa i rozwój systemu wsparcia na rzecz osób niepełnosprawnych

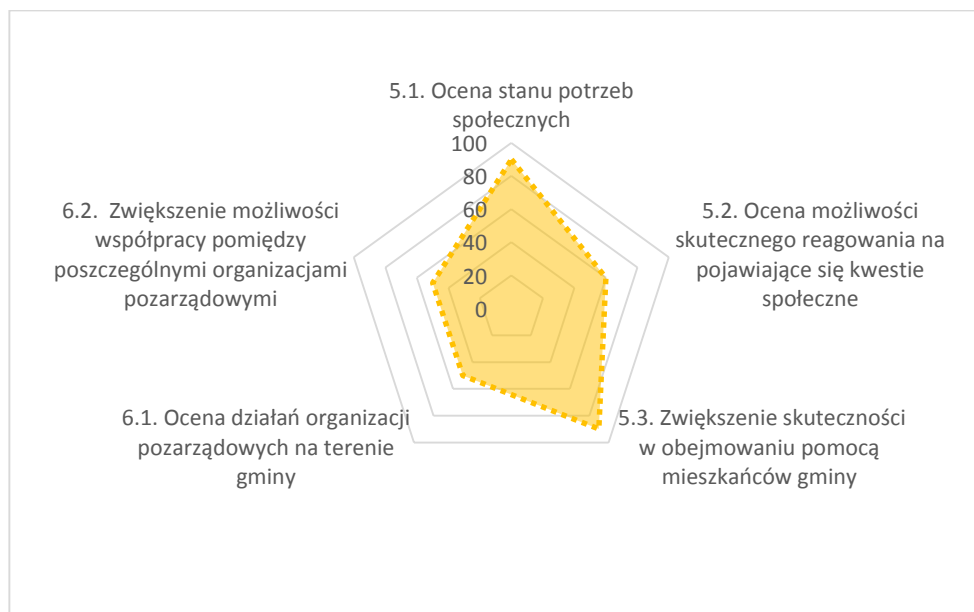
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

Wykres 1.3.2 Ocena realizacji celów strategicznych 3 i 4: Wsparcie osób bezrobotnych i bezdomnych, Budowa zintegrowanego systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych na terenie gminy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

Wykres 1.3.3 Ocena realizacji celów strategicznych 5 i 6: Diagnostowanie i monitorowanie problemów społecznych, Zwiększenie koordynacji działań organizacji pozarządowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

Cele strategii odpowiadały na zmieniające się potrzeby i problemy społeczne, uruchomiono m.in. świetlicę socjoterapeutyczną, Klub Pracy, realizowane są projekty unijne podnoszące jakość życia mieszkańców. Z powodu ograniczonych środków finansowych nadal nie ma noclegowni, natomiast funkcjonują w gminie mieszkania tzw. „komunalne” pozostające w zasobie Gminy. W ostatnich latach utworzono i nadal istnieją Klub AA, punkt konsultacyjny z prawnikiem, psychologiem, terapeutą, zajmującymi się sprawami alkoholizmu, przemocy. GOPS przejął wszystkie sprawy dotyczące przeciwdziałania alkoholizmu, narkomanii co poprawiło współpracę między pozostałymi jednostkami mającymi wpływ na tę tematykę zwłaszcza w zakresie profilaktyki i pozwoliło na odpowiednie wydatkowanie środków z tzw. „korkowego”. Co 2 lata sporządzano diagnozę do istniejącej strategii, zwiększyła się również liczba pracowników socjalnych. Należy także wskazać, że Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej z powodzeniem realizuje zadania statutowe, co w zasadniczy sposób wpływa na realizację dokumentu strategicznego.

2. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

Część diagnostyczna zawiera diagnozę problemów społecznych. Diagnoza została oparta na badaniu źródeł zastanych oraz analizie skonstruowanych specjalnie do tego celu ankiet i wywiadów.

2.1 Charakterystyka gminy

Kozy to malownicza wieś położona u podnóża Beskidu Małego, tworząca samodzielną gminę. Obejmuje ona powierzchnię 27 km², przy czym 50% obszaru stanowią lasy. Gmina leży w województwie śląskim, powiecie bielskim i jest położona po obu stronach DK-52 z Bielska – Białej do Krakowa. Liczy ona ponad 12,5 tysiąca mieszkańców, stanowiąc najliczniej zamieszkaną wieś w Polsce. Posiada dobrą sieć dróg oraz sprawnie działającą komunikację autobusową i kolejową, a także dobrze rozwiniętą sieć handlowo-usługową.

Na terenie tym znajduje się wiele obiektów zabytkowych. Najstarszymi z nich są późnobarokowy pałac wraz z zachowanymi do dziś budynkami gospodarczymi oraz owczarnia z XVII wieku. Na odwiedzających gminę Kozy czeka duża liczba atrakcji przygotowanych przez tutejszy Dom Kultury, m.in. artystyczne imprezy plenerowe oraz liczne koncerty folklorystycznego zespołu „Kozianie” i orkiestry dętej. Przebywający w Kozach mogą korzystać ze stadniny koni, klubu sportowego, basenu krytego, hali widowiskowo-sportowej oraz brać udział w wycieczkach górskich.

Tabela 2.1.1 Wybrane dane statystyczne

Rodzaj danych	2010	2012	2013	Powiat 2013
Ludność	12 245	12 429	12 529	160 405
Ludność na 1 km²	458	465	469	350
Liczba kobiety w przeliczeniu na 100 mężczyzn	109	109	109	105
Ludność w wieku nieprodukcyjnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym	55,3	55,4	56,4	57,2
Dochody budżetu gminy ogółem na 1 mieszkańca (w złotych)	2 528	2 720	2 956	2 866
Wydatki budżetu gminy ogółem na 1 mieszkańca (w złotych)	2 975	2 960	3 205	2 922
Porady udzielone w ramach podstawowej opieki zdrowotnej w przeliczeniu na 1 mieszkańca	3,7	3,9	4,2	4,1
Mieszkania oddane do użytkowania w przeliczeniu na 10 tys. ludności	34	32	39	33
Liczba osób pracujących w przeliczeniu	119	125	129	185

na 1000 mieszkańców				
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	4,8	5,6	5,5	5,7
Ludność korzystająca z instalacji (% ogółu ludności):				
wodociągowej	87,3	87,7	87,9	83,1
kanalizacyjnej	25,8	30,2	30,9	40,6
gazowej	81,4	86,3	86,5	76,2
Liczba podmiotów w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym	1803	1771	1825	1615

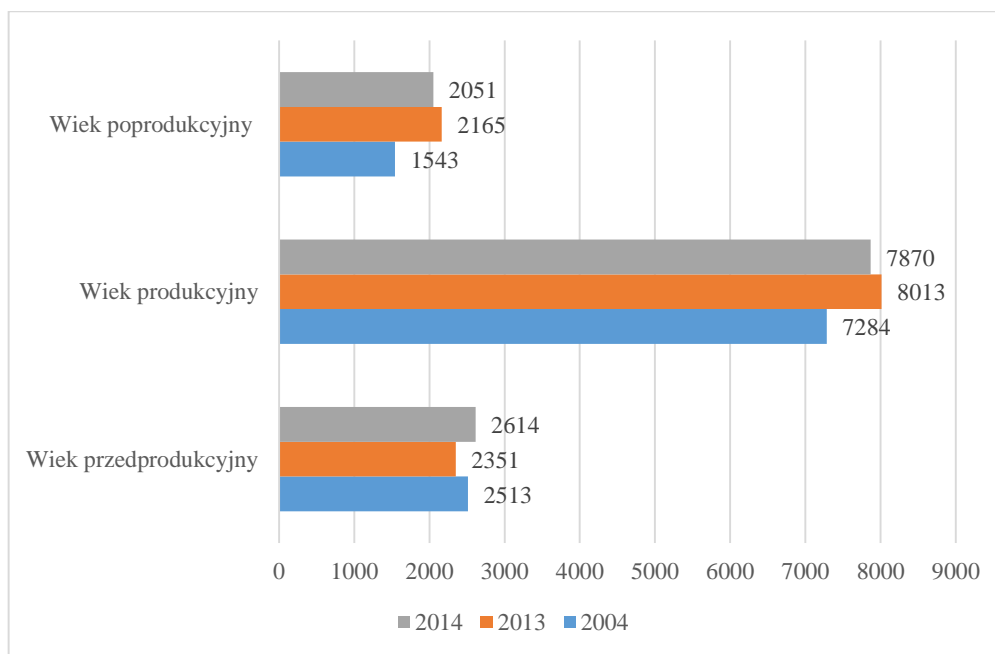
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Kozy pełnią funkcję lokalnego ośrodka administracyjno-usługowego, w którym mieści się Urząd Gminy. W ostatnim roku sprawozdawczym funkcjonowało tu 1030 podmiotów gospodarczych, co w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców daje gminie dobrą pozycję wyjściową do rozwoju społeczno-gospodarczego. W rozwoju sprzyja pobliskie gminie miasto o charakterze metropolitalnym – Bielsko-Biała.

2.2 Demografia

Przyrost naturalny decyduje o strukturze demograficznej każdego kraju. Definiuje się go jako różnicę pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów. Wartość dodatnia oznacza liczbę urodzeń przewyższającą liczbę zgonów, ujemna – sytuację odwrotną. W 2013 roku w gminie odnotowany został dodatni przyrost naturalny, który kształtuje się na poziomie 20 (107 zgonów, 127 urodzeń żywych). Dzięki migracjom wzrasta także liczba mieszkańców – tylko w 2013 roku przybyły tu 72 osoby. Z końcem 2014 roku ludność gminy Kozy liczyła 12 535 osób, w tym 6528 kobiet. Na 100 mężczyzn w gminie przypadało zatem 109 kobiet, co świadczy o feminizacji lokalnej społeczności i nieco przekracza wskaźnik obserwowany dla całego powiatu. W porównaniu z latami poprzednimi liczba mieszkańców gminy wzrasta: w 2004 teren ten zamieszkiwało 11 340 osób, natomiast w roku 2014 – 12 535

Wykres 2.2.1 Struktura ludności gminy Kozy w latach 2004-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Struktura wiekowa mieszkańców gminy Kozy jest porównywalna ze strukturą demograficzną województwa, jak i całej Polski. W przypadku tej gminy starzenie się lokalnej społeczności nie jest tak dynamiczne z uwagi na migrację młodych mieszkańców z obszaru metropolitalnego Bielska-Białej. Tym niemniej, w porównaniu z ostatnim okresem analizy demograficznej, widoczny jest wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym i spadek liczby dzieci i młodzieży. Można zatem przypuszczać, że proces starzenia się ludności będzie się pogłębiał. Jak wynika z analiz Głównego Urzędu Statystycznego, liczba osób w wieku poprodukcyjnym będzie w przyszłości ulegać zwiększeniu, czego determinantem jest malejąca dzietność rodzin oraz wydłużający się średni okres życia. Tendencja ta jest także zauważalna na powyższym wykresie.

2.3 Problemy społeczne w perspektywie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej

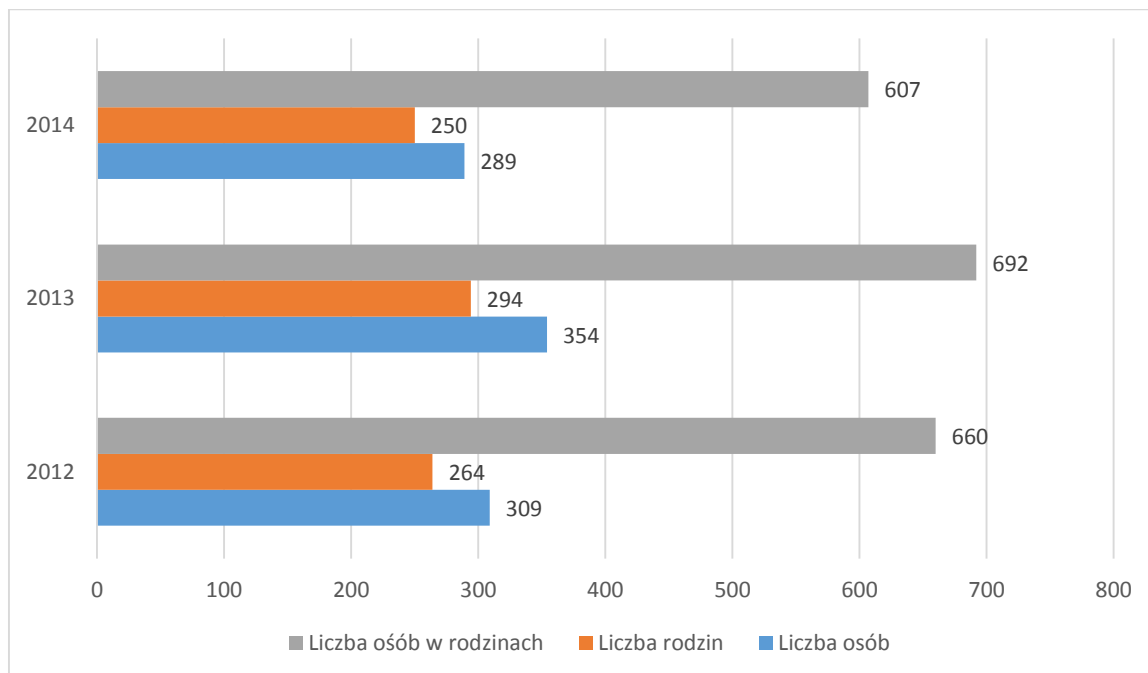
Według Ustawy o pomocy społecznej, jest ona instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości (art. 2.1). Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka (art. 3.1). Ustawa o pomocy

społecznej stwierdza, że pomocy udziela się osobom i rodzinom, w szczególności z powodu:

- ubóstwa;
- sieroctwa;
- bezdomności;
- bezrobocia;
- niepełnosprawności;
- długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- przemocy w rodzinie;
- potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy,
- trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- alkoholizmu lub narkomanii;
- zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Za realizację zadań z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy odpowiedzialny jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej.

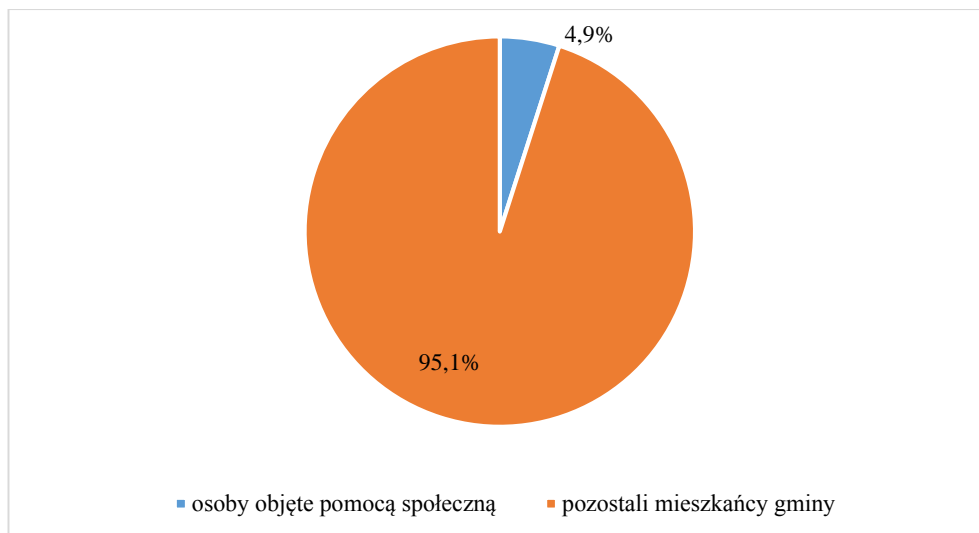
Wykres. 2.3.1 Osoby objęte pomocą społeczną w latach 2012-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

W gminie Kozy na przestrzeni lat 2012-2014 liczba osób objętych pomocą społeczną nieznacznie zmieniała się, osiągając najniższy poziom w roku 2014.

Wykres 2.3.2 Liczba osób korzystających z systemu pomocy społecznej w 2014 roku a ludność gminy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

W roku 2014 udzielono pomocy w 250 rodzinach, które skupiały łącznie 607 osób. W skali całej gminy odsetek osób korzystających z systemu w raz z ich rodzinami nieznacznie przekroczył

4%, co w porównaniu z rokiem 2004 świadczy o malejącej liczbie beneficjentów systemu pomocy społecznej.

Tabela 2.3.1 Wydatki na system pomocy społecznej w latach 2010-2014

Środki finansowe	2010	2012	2014
Wielkość wydatków ogółem	676 069	812 779	982 089
Wielkość środków na zadania własne	388 664	433 527	586 029
Wielkość środków na zadania zlecone	287 405	379 252	396 054

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

W tabeli przedstawiono wysokość środków finansowych pozostających w dyspozycji Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, uwzględniając wydatki na zadania własne pochodzące z budżetu gminy oraz kwoty na zadania zlecone, uzyskane z budżetu państwa. Analizując wysokość nakładów przeznaczonych na pomoc społeczną w gminie, należy zauważyć, że w najbliższych latach udział środków własnych na system pomocy społecznej może ulec zwiększeniu. W tabeli uwzględniono wydatki na domy pomocy społecznej, na które zapotrzebowanie w najbliższych latach może systematycznie wzrastać.

Tabela. 2.3.2 Rodzaje pomocy udzielanej przez GOPS w latach 2012-2014

Wyszczególnienie	2012	2013	2014
Świadczenia pieniężne			
Liczba osób ogółem	171	249	194
Liczba osób w rodzinach	462	640	450
Świadczenia rzeczowe			
Liczba osób ogółem	181	208	201
Liczba osób w rodzinach	384	448	421
Praca socjalna (liczba osób objętych)	266	291	307
Udzielanie schronienia	2	3	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

Większość świadczeń jest przyznawana w drodze decyzji administracyjnej. Beneficjenci niezadowoleni z uzyskanej pomocy mają prawo odwołać się do Samorządowego Kolegium Odwoławczego, które w trybie administracyjnym może utrzymać w mocy, uchylić w części lub całości albo przekazać decyzję MOPS-u do ponownego rozpoznania.

Ustawa o pomocy społecznej zawiera zamkniętą listę powodów, dla których każdy mieszkaniec ma prawo skorzystać z systemu pomocy społecznej. Podstawową przesłanką przyznawania pomocy jest spełnienie wspomnianego wcześniej kryterium dochodowego, informującego o istotnym braku środków do życia, zarówno w przypadku osoby samotnie gospodarującej, jak i całej rodziny.

W przypadku świadczeniobiorców znaczną grupę wiekową stanowią dzieci i młodzież do 16. roku życia, co wynika głównie z dożywiania dzieci w szkołach. Niepokojąca jest spora liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym, którzy korzystają ze wsparcia systemu pomocy społecznej. Powody przyznawania pomocy przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w 2014 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela. 2.3.3 Powody przyznawania pomocy społecznej w 2014 roku

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie
Ubóstwo	131	334
Bezdomność	6	6
Potrzeba ochrony macierzyństwa	42	w tym wielodzietność (25)
Bezrobocie	95	263
Niepełnosprawność	96	197
Długotrwała lub ciężka choroba	82	179
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – ogółem	68	192
Przemoc w rodzinie	3	9
Alkoholizm	25	39
Narkomania	1	2
Trudności po opuszczeniu zakładu karnego	2	2
Zdarzenie losowe	1	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

Zasadniczymi przyczynami, w związku z którymi mieszkańcy wnoszą o pomoc z systemu pomocy społecznej jest ubóstwo, bezrobocie oraz niepełnosprawność. Brak zatrudnienia, które nie jest tylko indywidualnym problemem człowieka nim dotkniętego, ale niewątpliwie wpływa na życie i funkcjonowanie całej rodziny, jest źródłem problemów i patologii. W miarę przedłużania się okresu

pozostawania bez pracy problemy te narastają i rodzą kolejne, takie jak ubóstwo, frustracja, izolacja, alkoholizm oraz bezradność życiowa.

Istotną formą rozwiązywania trudnych sytuacji w rodzinach jest praca socjalna oraz kontrakt socjalny. Czynności te obejmują znaczną część beneficjentów systemu pomocy, choć należy zauważyć, że są to narzędzia trudne w realizacji z uwagi na wysoką czasochłonność i konieczność stosowania szerokiej motywacji wobec klientów.

Rodziny z terenu gminy znajdują także oparcie w Podbeskidzkim Ośrodku Interwencji Kryzysowej w Bielsku-Białej, który świadczy swoje usługi wobec osób i rodzin pozostających w sytuacjach kryzysowych.

Tabela 2.3.4 Mieszkańcy gminy korzystający z pomocy Podbeskidzkiego Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Bielsku-Białej w latach 2010-2014

2010		2012		2014	
Ogółem	W tym kobiety	Ogółem	W tym kobiety	Ogółem	W tym kobiety
54	46	41	29	27	19

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Podbeskidzkiego Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Bielsku-Białej.

Wśród podopiecznych dominuje sytuacja kryzysowa, wobec której stosuje się poradnictwo, udziela informacji, ale także proponuje się terapię indywidualną czy terapię małżeńską.

2.3.1. Świadczenia rodzinne

Ważnym elementem systemu wsparcia rodziny są świadczenia rodzinne, których wartość w 2010 roku wyniosła 2 039 380,00 złotych, natomiast w 2012 roku – 1 933 045,00 złotych. Szczegółowa analiza świadczeń przyznanych w roku 2014 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2.3.5 Świadczenia rodzinne w roku 2014

Rodzaj świadczenia	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie	Liczba przyznanych świadczeń	Wartość przyznanych świadczeń
Zasilek rodzinny	333	6 120	598 739
Dodatek do zasiłku z tytułu urodzenia dziecka	41	42	42 000
Dodatek do zasiłku z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego	48	374	146 293

Dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania dziecka	19	176	30 400
Dodatek do zasiłku z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej	62	828	66 240
Dodatek do zasiłku z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego	37	363	27 960
Dodatek do zasiłku z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego	375	375	37 500
Dodatek do zasiłku z tytułu podjęcia przez dziecka nauki w szkole poza miejscem zamieszkania	97	666	33 700
Zasiłek pielęgnacyjny	264	3560	417 996
Świadczenie pielęgnacyjne	33	376	277 120
Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka	128	131	131 000
Świadczenie pielęgnacyjne	33	376	277 120
Specjalny zasiłek opiekuńczy	5	29	15 080
Zasiłek dla opiekunów	11	81	966 48
Pomoc finansowa dla uprawnionych do świadczeń pielęgnacyjnych	33		70 200
SUMA	1 258 - jedna osoba, kilka form świadczenia	12 183	1 808 948

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

Świadczenia rodzinne są elementem systemu wspomagania rodzin i dzieci.

2.4 Kwestia dziecka

Kwestia dziecka i rodziny w polityce społecznej traktowana jest w sposób szczególny. Działalność na rzecz dzieci koncentruje się przede wszystkim na ochronie ich praw, wyrównywaniu szans życiowych, poprzez ułatwianie dostępu do oświaty i systemu ochrony zdrowia, wypoczynku

oraz profilaktyki w obliczu różnych zagrożeń życiowych poprzez m.in. zapewnienie opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców, organizowanie pieczy zastępczej, prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych i udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Zgodnie z zapisami Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jednostkami organizacyjnymi wykonującymi zadania w tymże zakresie są jednostki wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, placówki wsparcia dziennego, organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, ośrodki adopcyjne oraz inne podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Tabela 2.4.1 Opieka nad dzieckiem z perspektywy Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie

Kryterium	2010	2012	2014
Liczba dzieci z gminy umieszczonych w rodzinach zastępczych	0	4	0
Liczba dzieci z gminy umieszczonych w placówce opiekuńczo-wychowawczej	0	1	0
Liczba dzieci z gminy przebywających w rodzinach zastępczych	2	5	5
Liczba rodzin zastępczych, związanych na terenie gminy	5	8	9
Liczba usamodzielnionych dzieci z terenu gminy	1	2	1
Liczba mieszkańców gminy Kozy uczestniczących w projektach PCPR	2	4	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej.

Nieliczna grupa dzieci przebywających w różnych formach opieki zastępczej świadczy o skutecznym działaniu pracowników Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, prowadzonych prac socjalna wobec rodzin z problemami opiekuńczo - wychowawczymi.

Ważnym elementem systemu wspierania rodziny zagrożonej wykluczeniem jest system stypendialny dla uczniów oraz system świadczeń rodzinnych. Pomoc materialna jest udzielana uczniom w celu zmniejszenia różnic w dostępie do edukacji, umożliwienia pokonywania barier dostępu do edukacji wynikających z trudnej sytuacji materialnej ucznia, a także wspierania edukacji uczniów zdolnych. Świadczeniem pomocy materialnej o charakterze socjalnym jest stypendium szkolne oraz zasiłek szkolny.

Stypendium szkolne może otrzymać uczeń znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej wynikającej z niskiej wysokości dochodów na osobę w rodzinie. Miesięczna wysokość dochodu na osobę w rodzinie ucznia uprawniająca do ubiegania się o stypendium szkolne nie może być większa niż ustawowe kryterium dochodowe. Stypendium przysługuje uczniom szkół publicznych i niepublicznych, wychowankom ośrodków umożliwiających dzieciom i młodzieży realizację odpowiednio obowiązku szkolnego i nauki oraz słuchaczom niepublicznych kolegiów nauczycielskich

i nauczycielskich kolegiów języków obcych, jednak nie dłużej niż do ukończenia 24. roku życia. Stypendium szkolne jest przyznawane na okres nie krótszy niż miesiąc i nie dłuższy niż 10 miesięcy w danym roku szkolnym, a w przypadku słuchaczy kolegiów nauczycielskich – na okres nie dłuższy niż 9 miesięcy.

Tabela 2.4.2 Edukacja w gminie w latach 2011-2014

Kryterium	2010/11	2012/13	2013/14
Placówki wychowania przedszkolnego	5	5	5
w tym przedszkola	3	3	3
Miejsca w przedszkolach	285	285	335
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego	371	392	455
w tym w przedszkolach	252	271	310
Szkoły podstawowe	2	2	2
Uczniowie szkół podstawowych	678	729	735
Szkoły gimnazjalne	1	1	1
Uczniowie szkół gimnazjalnych	367	325	323
Liczba uczniów przypadających na 1 oddział w szkołach			
podstawowych	24	24	23
gimnazjalnych	24	23	23

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

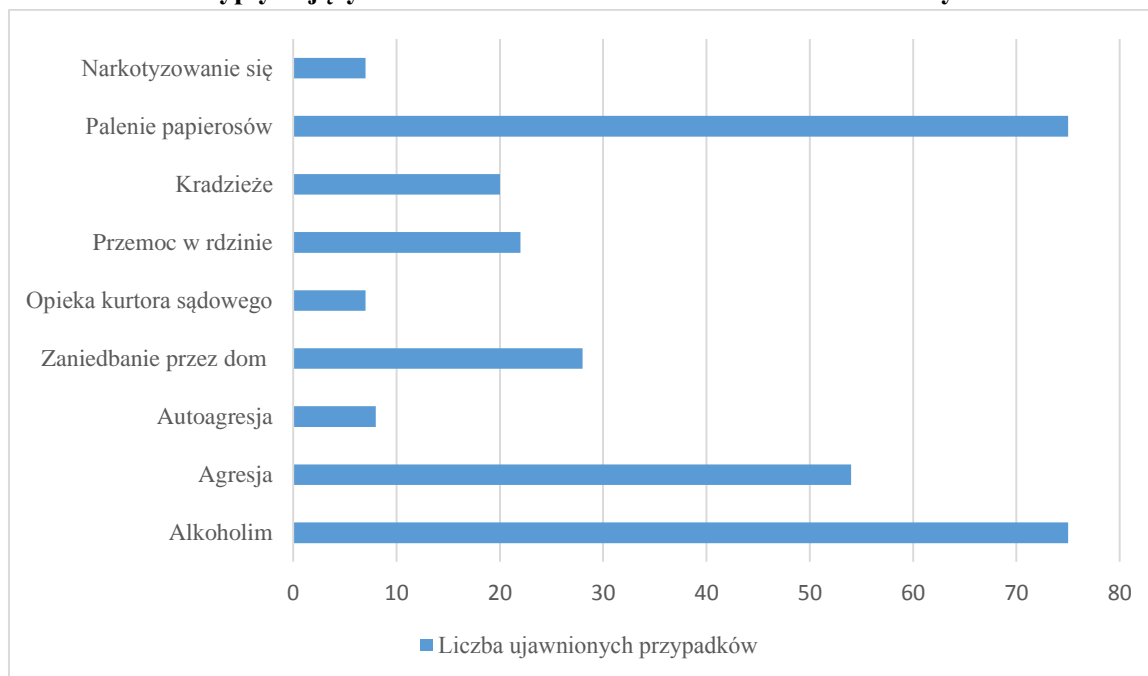
Podstawą do ubiegania się o zasiłek szkolny jest przejściowa trudna sytuacja materialna spowodowana wystąpieniem zdarzenia losowego. O zasiłek szkolny można ubiegać się w terminie nie dłuższym niż dwa miesiące od wystąpienia zdarzenia uzasadniającego przyznanie tego zasiłku. Istotnym elementem wsparcia dzieci i młodzieży jest realizowany przez GOPS rządowy program dożywiania oraz realizowany we współpracy z Bankiem Żywności „PEAD”. GOPS realizuje także zadania wynikające z ustawy o pieczy zastępczej, wzmacniając funkcje rodzicielskie i zabezpieczając potrzeby dzieci.

W celu uzyskania informacji o problemach dzieci i młodzieży w lokalnym systemie kształcenia i wychowania, do placówek edukacyjnych i opiekuńczych zostały rozesłane ankiety. Pozwalają one zdiagnozować środowisko szkolne pod kątem występowania w nim zachowań o cechach patologii społecznej wśród uczniów. Przekazują one także informacje o realizacji działań opiekuńczo-wychowawczych, profilaktycznych i leczniczych prowadzonych wśród dzieci i młodzieży. W sumie do badania przedłożono 8 ankiet z placówek oświatowych funkcjonujących na terenie gminy (szkoły i przedszkola)

Ankietowane placówki prowadzą dożywianie uczniów, zapewniają dostęp do sieci Internet, w większości umożliwiają korzystanie z sali gimnastycznej oraz zapewniają wsparcie logopedy. Instytucje te oferują zajęcia dodatkowe (m.in. koła przedmiotowe i różnorodne tematycznie koła

zainteresowań, zajęcia sportowe, zajęcia muzyczne w chórze i z rytmiki, a dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – zajęcia wyrównawcze, korekcyjno-kompensacyjne i logopedyczne).

Wykres 2.4.1 Zestawienie liczby ujawnionych sytuacji / przypadków niekorzystnie wpływających na dzieci i młodzież w ostatnim roku szkolnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Określając problemy uczniów w pytaniach otwartych, ankietowani wskazywali głównie na trudną sytuację materialno-bytową rodzin oraz dysfunkcje występujące w rodzinach i odnoszące się m.in. do niewydolności opiekuńczo-wychowawczej (niewystarczające zainteresowanie dzieckiem ze strony rodziców), a także do uzależnień rodziców od alkoholu. Ponadto, podkreślali oni znaczenie negatywnych skutków występowania w środowisku uczniów takich problemów jak: agresja i przemoc czy uzależnienie od tytoniu i gier komputerowych.

Analizując potrzeby dzieci i młodzieży, ankietowani wskazywali głównie na potrzebę zapewnienia uczniom szerszego dostępu do alternatywnych form spędzania czasu wolnego, m.in. poprzez bezpłatny dostęp do kół zainteresowań. Barierą utrudniającą uczestnictwo w oferowanych zajęciach pozaszkolnych i imprezach organizowanych na terenie gminy są kłopoty z dojazdem. Ponadto, badani zaakcentowali potrzebę zwiększenia dostępu do specjalistów (logopeda, psycholog, stomatolog), zintensyfikowania działań profilaktycznych w obszarze uzależnień (alkohol, nikotyna) oraz agresji i przemocy.

Zastanawiając się nad tym, w jaki sposób dana placówka może się przyczynić do poprawy sytuacji dziecka, pedagodzy wskazywali na możliwość zagospodarowania czasu wolnego uczniów poprzez organizowanie zajęć dodatkowych (sportowych i kulturalnych) w okresie ferii i wakacji, jak

również w czasie roku szkolnego w formie popołudniowych zajęć świetlicowych, a także poprzez wspieranie rozwoju zainteresowań oraz prowadzenie działań profilaktycznych w zakresie bezpieczeństwa i zagrożeń. W szeregu kwestionariuszy ankiet zwracano uwagę na konieczność rozwoju bazy sportowej oraz promocję sportu, umożliwiającego młodym ludziom zdrową konkurencję i zagospodarowanie czasu wolnego.

Dzieci i młodzież z gminy Kozy w uzasadnionych przypadkach objęte są nadzorem kuratorskim, który realizuje Zespół Kuratorskiej Służby Sadowej w Bielsku-Białej. W sumie w 2014 nadzorem objętych było siedmioro nieletnich w wieku 17-19 lat oraz dwanaścioro małoletnich w wieku 6-17 lat.

2.5 Kwestia osób bezrobotnych

Statystyki dotyczące bezrobocia w znacznym stopniu zniekształcają obraz zjawiska, ze względu na duży stopień tzw. bezrobocia utajonego oraz powszechności „pracy na czarno”. Bezrobocie powoduje, iż standard życia wielu ludzi stale się obniża i rozszerza się obszar patologii społecznej. Bezrobotnym, zgodnie z definicją ustawową, jest osoba pozostająca bez pracy, ale jednocześnie zdolna i gotowa do jej podjęcia w pełnym wymiarze czasu. Bezrobocie, przyczyniając się do zubożenia materialnego, w bezpośredni sposób wpływa na poziom życia rodzin, wywierając negatywne skutki zwłaszcza w postaci:

- dezintegracji rodziny,
- zmniejszenia siły wsparcia emocjonalnego i solidarności pomiędzy członkami rodziny,
- zwiększenia ryzyka zaistnienia patologii życia społecznego.

Długookresowe bezrobocie ma wpływ na ekonomiczną i psychospołeczną sferę życia człowieka bezrobotnego oraz jego rodzinę. Jednym z pierwszych skutków utraty pracy jest obniżenie standardu życia rodziny, także wtedy, gdy otrzymywane są świadczenia kompensujące płacę. Sytuacja materialna osób dotkniętych bezrobociem zależy od ich standardu życia w czasie trwania zatrudnienia, a zwłaszcza od posiadanych dóbr trwałego użytku, oszczędności i długów.

Problem bezrobocia dotyczy nie tylko osoby nim dotkniętej, lecz także całej rodziny. Pogorszenie stanu funkcjonowania rodziny jest proporcjonalne do okresu pozostawania bez pracy, co przejawia się problemami opiekuńczo-wychowawczymi, przemocą czy zanikiem autorytetu rodzicielskiego. Może to także prowadzić do rozpadu rodziny. W tych okolicznościach pojawia się również groźba przyjmowania przez dzieci negatywnych wzorców osobowych, a w konsekwencji – dziedziczenia statusu bezrobotnego.

Wzrost liczby bezrobotnych świadczeniobiorców powoduje przyrost ilości zadań z zakresu pomocy społecznej oraz zwiększenie puli wydatków na udzielanie pomocy. Sytuacja taka wymusza również konieczność dostosowania dotychczasowych form działania do nowych potrzeb. Ponieważ możliwości budżetu państwa i samorządu lokalnego są ograniczone, podstawowego znaczenia w pomocy w wychodzeniu z bezrobocia nabiera praca socjalna, która przyjmuje zróżnicowane formy. Praca socjalna prowadzona przez pracowników socjalnych to między innymi pomoc w planowaniu nowych koncepcji życia zawodowego, rozbudzanie motywacji do działania ukierunkowanego na zatrudnienie oraz technika kontaktu, która pozwala na uzależnienie pomocy – formy, wysokości i okresu wypłacania świadczenia – od aktywności bezrobotnego i jego rodziny.

Niepokojący jest wpływ bezrobocia na zachowania patologiczne. Szczególnie niebezpiecznym zjawiskiem staje się przemoc w rodzinie. Długie pozostawanie bez pracy stymuluje procesy dezintegracji życia rodzinnego. Przymusowa bezczynność zawodowa i nieuregulowany tryb życia wywołują zachowania dewiacyjne, skierowane na rodzinę i lokalne środowisko społeczne. Negatywne emocje związane z sytuacją bezrobocia przenoszone są na najbliższych, a ofiarami przemocy i złego traktowania są najczęściej kobiety i dzieci. Długotrwałe bezrobocie, wraz z jego negatywnymi konsekwencjami psychospołecznymi, wymaga stosowania odpowiednich form oddziaływań.

Tabela 2.5.1 Stopa bezrobocia z podziałem na poziom krajowy, wojewódzki i powiatowy w latach 2009-2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	11,9%	12,4%	12,5%	13,4%	13,4%	11,5%
Województwo	9,2%	10,0%	10,1%	11,1%	11,2%	9,6%
Powiat bielski	9,5%	9,3%	10,0%	11,0%	10,6%	8,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

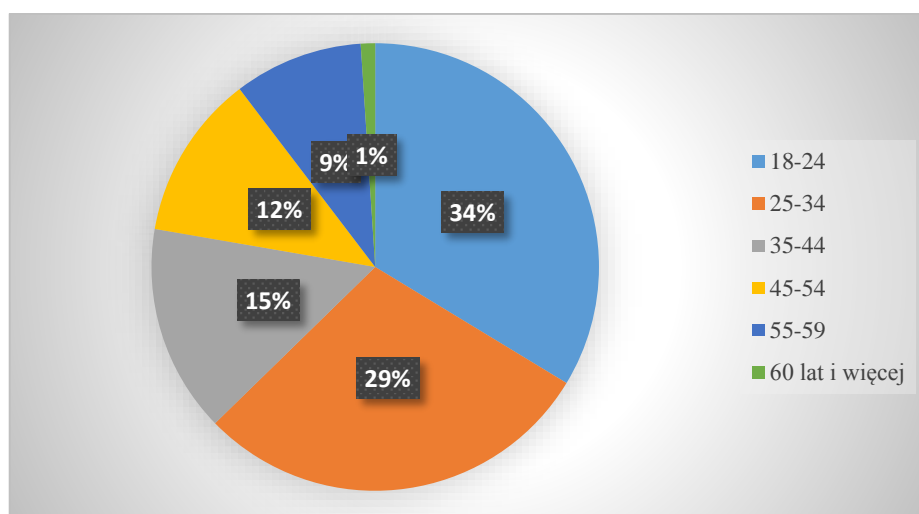
Stopa bezrobocia to procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie cywilnej ludności aktywnej zawodowo, wyłączając jednostki odbywające czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. Analizując powyższe zestawienie należy stwierdzić, że powiat bielski cechuje się niższą stopą bezrobocia w porównaniu z województwem i krajem, co stwarza dogodniejsze warunki do rozwoju społecznego.

Tabela 2.5.2 Liczba osób bezrobotnych z terenu gminy z końcem danego roku

Stan na koniec 2010 roku		Stan na koniec 2011 roku		Stan na koniec 2012 roku		Stan na koniec 2013 roku		Stan na koniec 2014 roku	
Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety
376	183	406	223	449	239	442	229	387	202

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPIPS-01 (Załącznik 1).

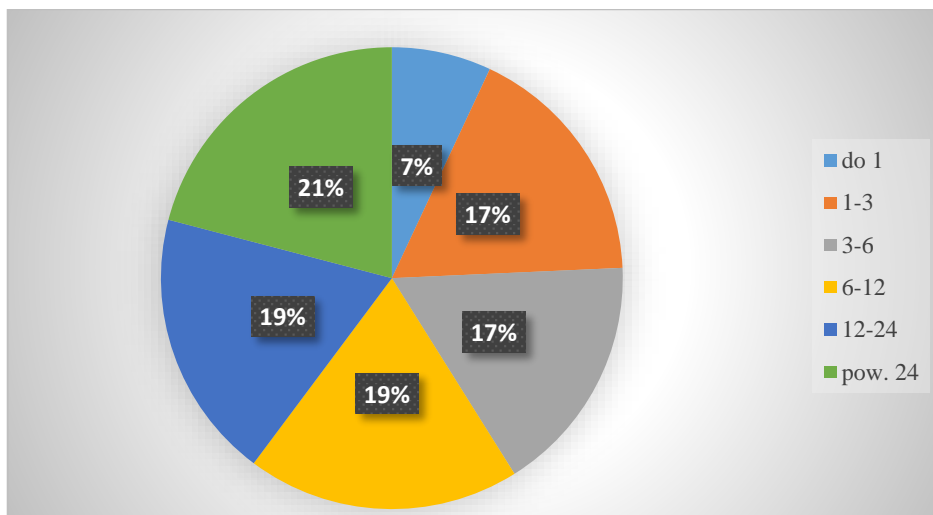
Liczba bezrobotnych jest związana z kondycją gospodarczą regionu i wraz z jej poprawą, liczba osób bez pracy maleje, co jest widoczne w zestawieniu lat 2013-2014. Grupa bezrobotnych jest wewnątrznie zróżnicowana, co można zaobserwować analizując poniższe dane.

Wykres 2.5.2 Bezrobotni z terenu gminy według wieku z końcem 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Bielsku Białej.

Z końcem 2014 roku w grupie bezrobotnych najczęściej było ludzi młodych, często nieposiadających wcześniejszych doświadczeń zawodowych. Było to porównywalne z sytuacją w kraju. Niepokój budziła również grupa osób, które przekroczyły 45. rok życia. Osobom pozostającym jeszcze w wieku produkcyjnym, ale już niemobilnym, zdecydowanie trudniej jest bowiem znaleźć pracę i zdobyć nowe kwalifikacje zawodowe. Powrót do pracy jest tym trudniejszy, im dłuższy jest okres pozostawania poza zatrudnieniem, co wyraźnie widać na powyższym wykresie.

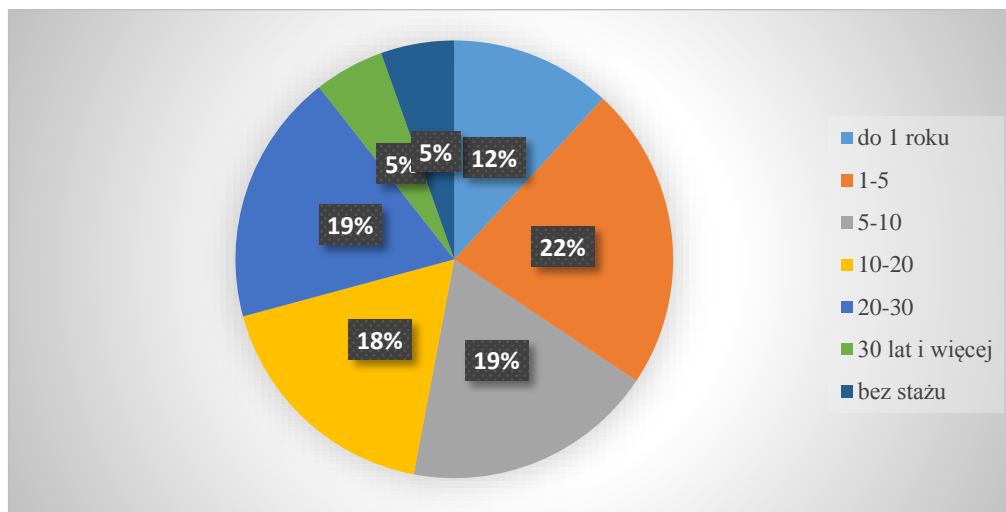
Wykres 2.5.3 Bezrobotni według okresu pozostawania bez pracy z końcem 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Bielsku Białej.

Długotrwale bezrobotni, którzy z końcem 2014 roku stanowili najliczniejszą grupę pozostających bez pracy, często nie są w stanie samodzielnie wrócić do zatrudnienia, stąd tak ważne w ich przypadku są takie formy wsparcia jak poradnictwo zawodowe, praca socjalna oraz kluby integracji społecznej.

Wykres 2.5.4 Bezrobotni według stażu pracy z końcem 2014 roku

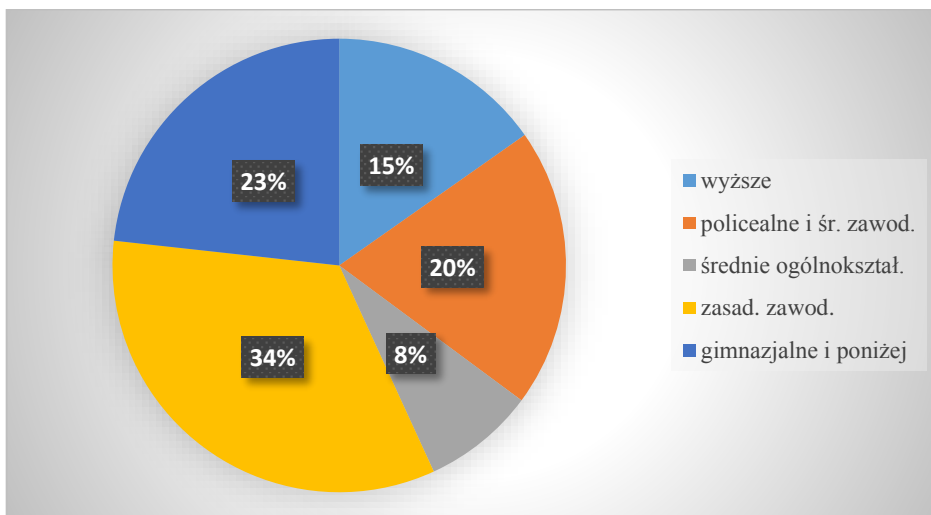

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Bielsku Białej.

Staż pracy warunkujący zdobycie doświadczenia zawodowego jest cechą niezwykle pożądaną przez pracodawców. Z końcem 2014 roku najliczniejsze grupy bezrobotnych w gminie stanowiły osoby bez stażu pracy oraz z czasem stażu wynoszącym od roku do 5 lat. W programach

aktywizujących osoby bezrobotne należy zatem zwrócić szczególną uwagę na absolwentów, tak aby mieli oni możliwość podjęcia pierwszej pracy, a także na osoby z kilkuletnim stażem pracy, aby mogły one zwiększać swoje doświadczenie zawodowe,

Wykres 2.5.5 Bezrobotni według wykształcenia z końcem 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Bielsku Białej.

Z końcem 2014 roku zdecydowanie lepszą sytuację na lokalnym rynku pracy posiadały osoby z wykształceniem wyższym i średnim ogólnokształcącym – tych w rejestrach bezrobotnych figurowało najmniej. Problem bezrobocia w największym stopniu dosięgał osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym. Zestawiając ten fakt z sytuacją na rynku pracy, należy nadal zachęcać młodzież do zdobywania wykształcenia, natomiast w przypadku osób już bezrobotnych, szczególny nacisk należy położyć na szkolenia, doksztalcenie i zmianę kwalifikacji zawodowych.

Tabela 2.5.3 Liczba osób bezrobotnych z terenu gminy, którzy uczestniczyli w aktywnych formach przeciwdziałania bezrobociu

Lata	Prace interwencyjne	Roboty publiczne	Podjęcie działalności gospodarczej	Refundacja kosztów doposażenia stanowiska pracy	Szkolenia	Staże	Prace społecznie użyteczne
2014	4	8	16	6	14	10	1
2013	0	8	18	6	9	25	0
2012	0	5	10	3	5	11	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Bielsku Białej.

Zróznicowana oferta instytucji rynku pracy umożliwia osobom bezrobotnym zdobycie nowych kwalifikacji, staże, udział w pracach interwencyjnych i robotach publicznych. Jak wskazuje powyższe zestawienie, największym powodzeniem wśród bezrobotnych mieszkańców gminy cieszą się staże oraz szkolenia.

Istotną rolę w rozwiązywaniu problemu bezrobocia na terenie Gminy, pełni Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej realizując m.in. projekty systemowe, które umożliwiają zdobycie bezrobotnym nowych kwalifikacji.

2.6 Kwestia uzależnień i przemoc w rodzinie

Alkoholizm, narkomania i przemoc w rodzinie należą do najpoważniejszych problemów społecznych. Zjawiska te powodują szkody we wszystkich sferach życia człowieka, mając istotny wpływ zarówno na poczucie bezpieczeństwa społecznego, jak również na ogólny stan zdrowia, zdolność do konkurencji na coraz bardziej wymagającym rynku pracy oraz relacje rodzinne i międzyludzkie.

Do przyczyn popadania w alkoholizm można zaliczyć uwarunkowania społeczne, nieprawidłowe wzorce rodzinne, brak celów życiowych oraz utratę zatrudnienia. Narkomanii sprzyjają natomiast takie czynniki jak powszechność i dostępność środków odurzających, panująca moda na ich zażywanie oraz fakt, że narkotyki są często traktowane jako ucieczka od codzienności, środek obronny przed trudnościami, sposób na rozładowanie stresu czy konfliktów oraz poszukiwanie nowych wrażeń i doznań.

Liczba osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków oraz doznających przemocy w rodzinach z problemem uzależnień jest trudna do ustalenia. Dane szacunkowe przedstawione w tym zakresie przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zawiera poniższa tabela.

Tabela 2.6.1 Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych

Kryterium		w Polsce	w 100-tys. gminie	w 25-tys. gminie	w 10-tys. gminie
Liczba osób uzależnionych od alkoholu	Okolo 2% populacji	Okolo 800 tys.	Okolo 2.000 osób	Okolo 500 osób	Okolo 200 osób
Dorośli żyjący w otoczeniu alkoholika (współmałżonkowie, rodzice)	Okolo 4% populacji	Okolo 1,5 mln	Okolo 4.000 osób	Okolo 1.000 osób	Okolo 400 osób
Dzieci wychowujące się w rodzinach alkoholików	Okolo 4% populacji	Okolo 1,5 mln	Okolo 4.000 osób	Okolo 1.000 osób	Okolo 400 osób

Osoby pijące szkodliwie	5-7% populacji	2-2,5 mln	5.000- 7.000 osób	1.250- 1.750 osób	Około 500- 700 osób
Ofiary przemocy domowej w rodzinach z problemem alkoholowym	2/3 osób (dorośli oraz dzieci) z tych rodzin	Razem około 2 mln osób (dorośli i dzieci)	Około 5.300 osób (dorośli i dzieci)	Około 1.330 osób (dorośli i dzieci)	Około 530 osób (dorośli i dzieci)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych szacunkowych Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Aby skutecznie przeciwdziałać problemom uzależnień oraz eliminować ich niekorzystny wpływ na społeczeństwo, konieczne jest prowadzenie działań związanych z profilaktyką i ich rozwiązywaniem oraz integracja społeczna osób nimi dotkniętych. W przypadku gminy działania te wyznaczane są w ramach Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, a ich inicjowanie należy do samorządu lokalnego. Ważną rolę w procesie przeciwdziałania uzależnieniom w gminie odgrywa Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która realizuje szeroką działalność profilaktyczną oraz prowadzi postępowanie wobec osób nadużywających alkoholu.

W 2014 roku GKRPA przyjęła 17 wniosków o rozpoznanie uzależnienia od alkoholu, natomiast 3 osoby skierowała na leczenie odwykowe. W sumie w roku 2014 w wyniku interwencji GKRPA 31 osób podjęło leczenie, przy czym do Poradni Leczenia Uzależnień uczęszczały w sumie 53 osoby.

Tabela 2.6.2 Wielkość środków przeznaczonych na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych w gminie w latach 2012-2014

	2010 r.	2012 r.	2014 r.
Wielkość wydatków ogółem	201 660 zł.	195 695 zł	216 239zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka pomocy Społecznej w Kozach.

Przemoc w rodzinie to kolejny, trudny do zdiagnozowania problem społeczny, który wymaga podejmowania szerokich, dobrze zorganizowanych i zaplanowanych na wiele lat interdyscyplinarnych działań, kierowanych zarówno do ofiar, jak i świadków oraz sprawców przemocy domowej.

Zgodnie z zapisem Ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, wszystkie osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa przemocy w rodzinie mają obowiązek

zawiadomienia policji lub prokuratury. Tym samym zobowiązanymi do podejmowania działań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej są głównie pracownicy pomocy społecznej, ochrony zdrowia, edukacji, sądu, policji, GKPPA itp.

Tabela 2.6.3 Funkcjonowanie Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy

Rodzaj pomocy	2012	2013	2014
Liczba rodzin, wobec których wszczęto procedurę Niebieskiej Karty	17	61	28
Liczba wniosków do Sądu Rodzinnego o wgląd w sytuację dzieci w związku z przemocą	0	2	1
Liczba wniosków do Komisji Roz. Problemów Alkoholowych skierowanych przez Zespół w związku z przemocą	5	15	5
Liczba spotkań Grup Roboczych do procedury Niebieskiej Karty	75 dla 16 rodzin	185 dla 45 rodzin	93 dla 28 rodzin

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

Gminny Zespół Interdyscyplinarny prowadził sprawy oparte na „niebieskich kartach”. Zespół przeprowadził liczne spotkania grup roboczych, w których uczestniczyli pracownicy socjalni, dzielnicowi, pedagodzy szkolni, kuratorzy zawodowi. Główną przyczyną zakładania „niebieskich kart” była przemoc związana z nadużywaniem alkoholu, która występowała w postaci znęcania się fizycznego i psychicznego.

2.7 Kwestia starości i niepełnosprawności

W rozumieniu Ustawy o pomocy społecznej, niepełnosprawność oznacza stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy, powodujący trwałe lub okresowe utrudnienie, ograniczenie bądź uniemożliwienie samodzielnej egzystencji. Tymczasem obecnie niepełnosprawność jest również rozumiana jako wynik barier społecznych, ekonomicznych oraz fizycznych, jakie jednostka napotyka w środowisku zamieszkania. W związku z tym, polityka społeczna powinna promować aktywne działania na wszystkich szczeblach życia społecznego oraz aktywnie wspierać wszelkie działania na rzecz równouprawnienia osób niepełnosprawnych, a także przeciwdziałać ich dyskryminacji i tworzyć mechanizmy wyrównujące szanse życiowe oraz warunki do korzystania z przysługujących im praw.

Według szacunków GUS, subpopulacja osób niepełnosprawnych prawnie pod koniec 2009 roku wynosiła prawie 4,2 mln Polaków, w tym blisko 184 tys. dzieci do lat 16 z aktualnym orzeczeniem o niepełnosprawności. Wynika z tego, że orzeczenie o niepełnosprawności posiadał co dziewiąty Polak, niezależnie od płci. Co trzeci niepełnosprawny prawnie posiadał orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a kolejne 30% osób posiadało orzeczenie o znacznym i lekkim stopniu niepełnosprawności. Dzieci do 16. roku życia stanowiły 4,4% ogółu populacji osób niepełnosprawnych. Dodać należy że niepełnosprawność jest jedną z głównych przesłanek do udzielania pomocy przez GOPS.

W przypadku osób niepełnosprawnych szczególnych wysiłków wymaga ich rehabilitacja społeczna i zawodowa, tj. promocja dostępu osób niepełnosprawnych do zatrudnienia oraz budowa systemu wsparcia dla osób chorych psychicznie, których systematycznie przybywa. Wspomniane działania stwarzają możliwość integracji tej grupy osób z pozostałą częścią społeczeństwa. Jednocześnie nadal konsekwentnie powinny być likwidowane bariery architektoniczne, komunikacyjne oraz transportowe, utrudniające osobom niepełnosprawnym funkcjonowanie w społeczeństwie. Przewiduje się, że wraz ze starzeniem się populacji, wzrastać będzie także stopniowo liczba osób niepełnosprawnych.

Tabela 2.7.1 Orzeczenia o niepełnosprawności w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010		2012		2014	
	Ogółem	W tym kobiet	Ogółem	W tym kobiet	Ogółem	W tym kobiet
Liczba osób z orzeczonym stopniem niepełnosprawności	171	96	194	94	198	92
Liczba osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności	42	21	39	17	41	20
Liczba osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności	61	32	87	43	99	38
Liczba osób z lekkim stopniem niepełnosprawności	68	43	68	34	58	34
Orzeczenia o niepełnosprawności wg wieku						
Liczba niepełnosprawnych według wieku – do 25 lat	9	5	18	12	13	3
Liczba niepełnosprawnych według wieku – od 26 do 40 lat	28	15	36	16	22	10
Liczba niepełnosprawnych według wieku – powyżej 40 lat	134	76	140	66	163	79

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej.

Powyższy wykres ilustruje wzrost liczby osób niepełnosprawnych w stosunkowo krótkim okresie czasu – od 171 osób w roku 2010 do 198 w roku 2014. Integracja społeczna osób niepełnosprawnych przez pracę stanowi w Polsce bardzo wymagające i trudne do realizacji zadanie. Istnieje wiele czynników niekorzystnie wpływających na zatrudnianie osób niepełnosprawnych. Po stronie popytowej (poza relatywnie niskimi kwalifikacjami osób niepełnosprawnych) są to m.in. słaba motywacja i liczne bariery instytucjonalno-infrastrukturalne, a po stronie popytu na pracę – niechęć pracodawców i w konsekwencji znaczny koszt ich motywowania oraz ogólnie trudny rynek pracy, charakteryzujący się słabą dynamiką tworzenia miejsc pracy.

Ważny obszar działań realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, który wspiera usługami opiekuńczymi osoby w wieku senioralnym.

Tabela 2.7.2 Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2012	2014
Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi	12	13	17
Liczba osób skierowanych do domów pomocy społecznej	1	1	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

Zwraca uwagę tendencja wzrostowa liczby usług, co powinno w niedługim czasie może przyczynić się do konieczności wzrostu liczby osób realizujących usługi.

Wobec osób, które wymagają całodobowej opieki, a rodzina nie jest im w stanie zapewnić opieki, stosuje się skierowanie do domu pomocy społecznej. Dobór placówki zależy jest od potrzeb osoby tam kierowanej i zawsze jest rozwiązaniem ostatecznym, stosowanym kiedy wszystkie metody pracy środowiskowej okazują się niewystarczające. W roku 2014 w domach pomocy społecznej przebywało łącznie 7 osób, za które samorząd lokalny pokrywał należność w wysokości 160 717 złotych.

Kwestia osób niepełnosprawnych związana jest mocno z seniorami. Wraz z wiekiem wzrasta liczba osób o ograniczonej sprawności. W działaniach dla tej grupy ważne są zarówno kwestie właściwej opieki – wystandaryzowane usługi opiekuńcze, jak i formy aktywizacji, tj. możliwość spotkań, aktywności ruchowej i kulturalnej. W sumie w 2014 roku usługi opiekuńcze świadczone wobec 17 podopiecznych.

2.8 Kwestia przestępczości

Przestępczość jest jednym z tych zjawisk społecznych, które odciskają dotkliwe piętno na funkcjonowaniu lokalnej społeczności. Jest to margines życia społecznego, ale intensywność zdarzeń

oraz częstotliwość, z jaką występują, mogą mieć wpływ na formowanie się postaw i zachowań ludzi tworzących społeczność gminy Kozy.

W świetle danych przedstawionych przez Komisariat Policji w Kobiernicach wynika, że na terenie gminy dominują naruszenia związane z nietrzeźwością kierowców oraz naruszeniami zakazów sądowych. Sporadycznie zdarzają się także oszustwa i kradzieże mienia. Liczba interwencji podejmowanych przez policjantów utrzymuje się w ostatnich latach na porównywalnym poziomie – w 2014 roku Komisariat prowadził postępowania w 109 sprawach, chociaż łącznie wykryto 138 przestępstw (część spraw prowadziły poszczególne wydziały Komendy Miejskiej Policji w Bielsku-Białej). Warto zwrócić uwagę, że 5 zdarzeń przestępczych miało związek z naruszeniem Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Z analizy dokonanych przestępstw nie wynika, aby na zdarzenia te był w szczególny sposób narażony któryś z rejonów gminy.

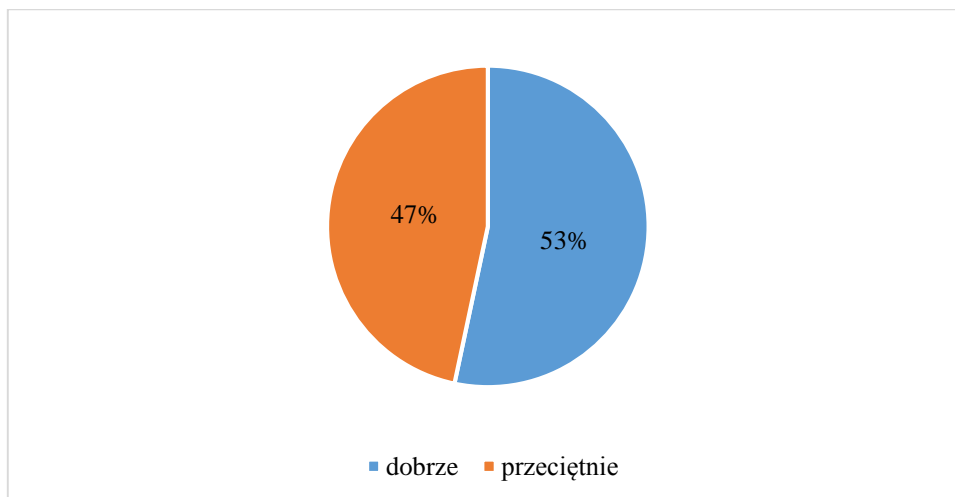
Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej w Bielsku-Białej w 2014 roku realizował 55 nadzorów kuratorskich, z czego 25 spraw dotyczyło kwestii związanych z alkoholem, 14 – narkotyków, 5 spraw dotyczyło przemocy w rodzinie, a jeden przypadek był związany z ubóstwem.

2.9 Lokalne problemy z perspektywy liderów społecznych

Identyfikacja problemów społecznych jest jednym z najważniejszych elementów każdego postępowania diagnostycznego, mającego określić zasadnicze problemy i ewentualne kierunki ich rozwiązywania. Podstawowym narzędziem badawczym, za pomocą którego identyfikowano problemy społeczne gminy była ankieta rozesłana do osób mających wpływ na kształt lokalnej polityki społecznej, między innymi do osób reprezentujących wybrane instytucje lokalne, takie jak: ośrodek zdrowia, Kościół, szkoła, organizacje pozarządowe, a także do lokalnych przedsiębiorców, pracowników GOPS i mieszkańców gminy. W sumie zwrócono 15 kwestionariuszy ankiet.

W pierwszych pytaniach respondentów poproszono o wskazanie środowisk zagrożonych ubóstwem oraz określenie przyczyn tego zjawiska. Uzyskane odpowiedzi prezentują poniższe zestawienia.

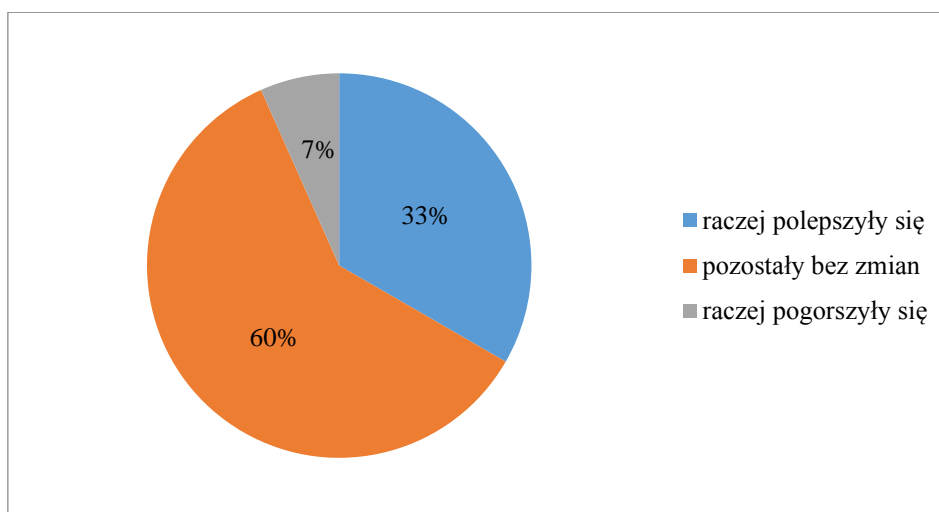
Wykres 2.9.1 Warunki życia w gminie

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Na pytanie „Jak oceniają Państwo aktualnie warunki życia mieszkańców (osób i rodzin)?”, 47% pytanych osób udzieliło odpowiedzi, że są one przeciętne, natomiast 53% twierdzi, że pozostają one na dobrym poziomie.

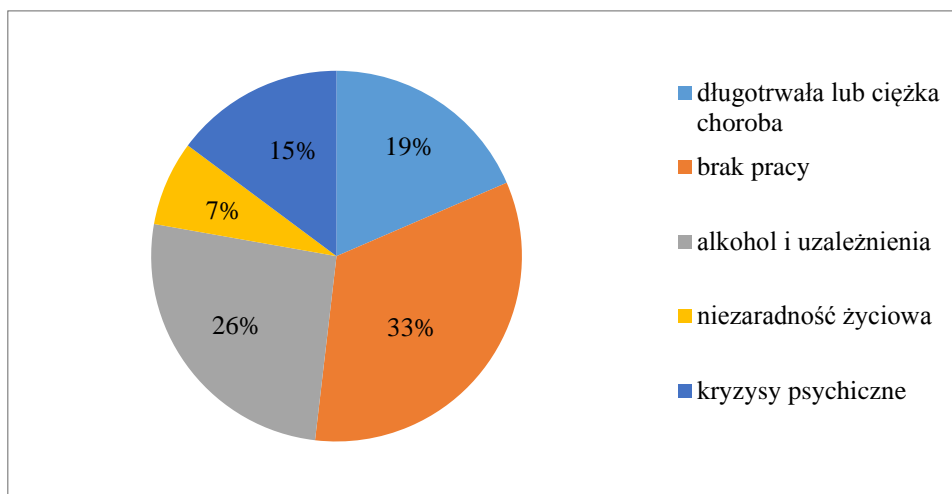
Wykres 2.9.2 Ocena warunków życia mieszkańców gminy

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Zdecydowana większość ankietowanych uznała, że warunki życia mieszkańców (osób i rodzin) w stosunku do poprzedniego roku pozostały bez zmian (60% wskazań badanych), 33% osób stwierdziło, że raczej uległy one poprawie, natomiast 7% oceniło, iż nastąpiło ich pogorszenie.

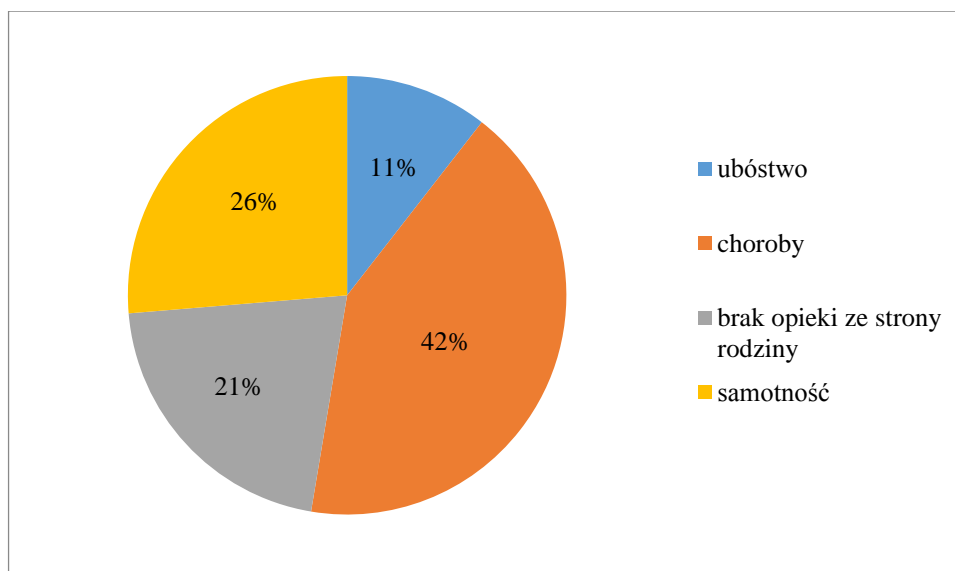
Wykres 2.9.3 Ocena głównych przyczyn problemów społecznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Oceniając główne przyczyny problemów społecznych mieszkańców powodujących trudne warunki życia, 33% ankietowanych uznało, iż głównym powodem w tej kwestii jest brak pracy, a 26% twierdzi, iż w aspekcie tym dominuje alkohol i uzależnienia. Pozostałe przyczyny – długotrwała choroba, kryzysy psychiczne oraz niezaradność życiowa, zostały wskazane odpowiednio przez 19, 15 i 7% osób biorących udział w ankiecie.

Wykres 2.9.4 Problemy społeczne dotyczące osoby starsze i niepełnosprawne

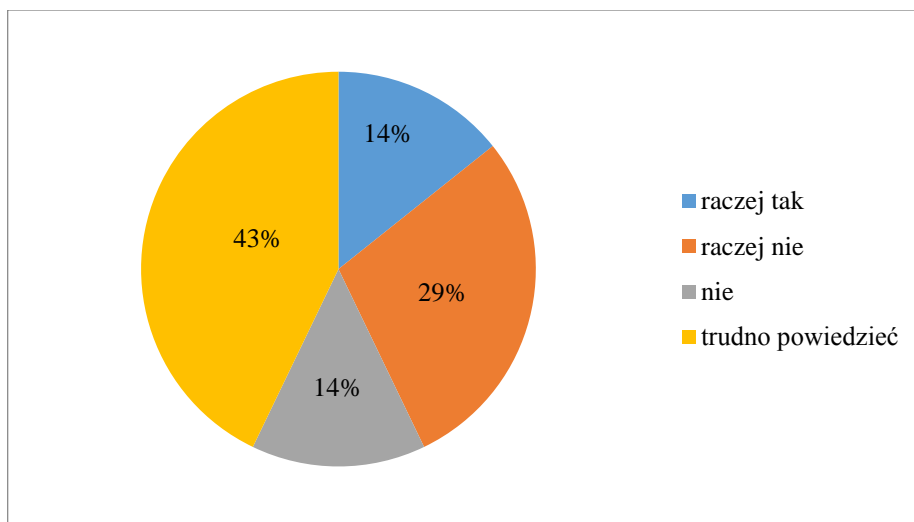

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Zdecydowanie najwięcej ankietowanych uznało, że problemami najczęściej dotykającymi osoby starsze i niepełnosprawne są choroby (twierdzi tak 42% badanych). W dalszej kolejności respondenci

wskazywali na samotność (26%), natomiast brak opieki ze strony rodziny i ubóstwo oceniono odpowiednio na poziomie 21% i 11 %.

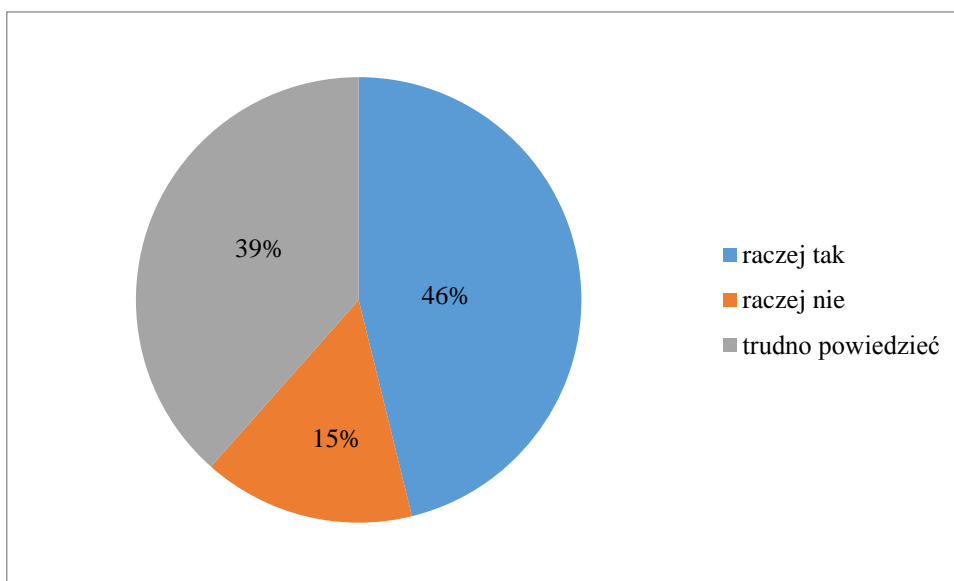
Wykres 2.9.5 Ocena oferty pomocy osobom starszym w środowisku lokalnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Odpowiadając na pytanie „Czy oferta pomocy osobom starszym (opieka, pomoc, wsparcie, usługi opiekuńcze) jest wystarczająca?”, respondenci udzielili następujących odpowiedzi: raczej nie (29%), nie (14%), raczej tak (14%) oraz trudno powiedzieć (43%). Z wyników ankiety dotyczących tego pytania widać zatem, iż największa część osób wyrażających swoje opinie, nie ma zdania w tej kwestii, co może wynikać z braku posiadania odpowiednich informacji na ten temat.

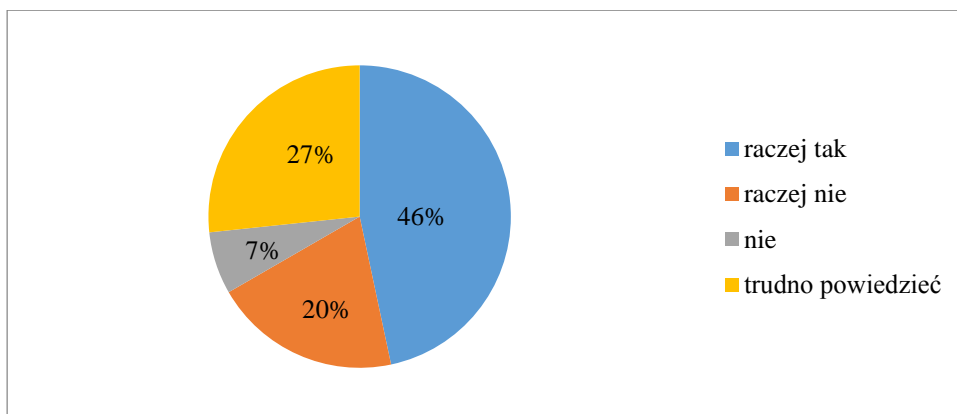
Wykres 2.9.6 Ocena oferty pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W kwestii pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, aż 46% uznało ją za raczej wystarczającą. 15 % oceniło, że oferta pomocy raczej nie jest wystarczająca, natomiast pozostali ankietowani (39 %) uznali, że trudno im się na ten temat wypowiedzieć.

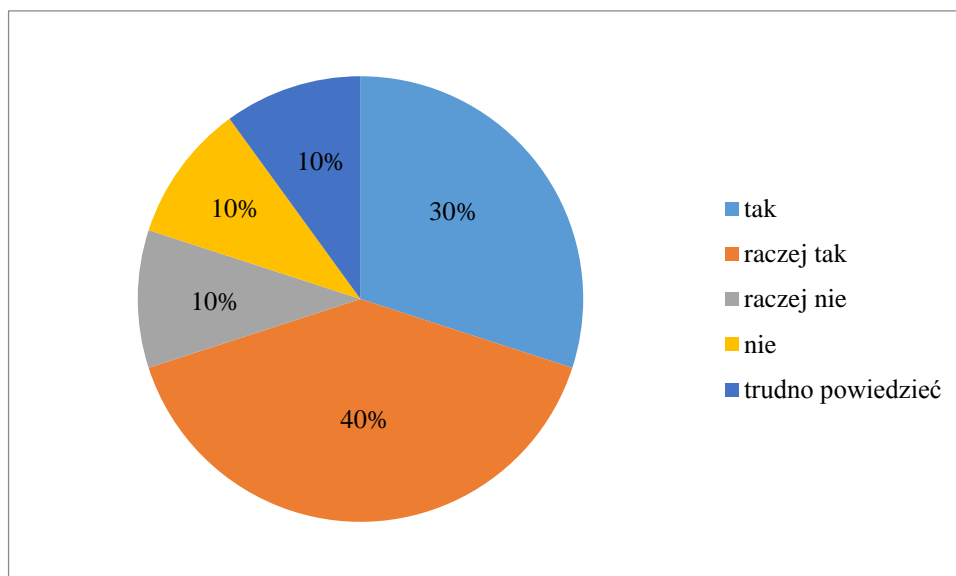
Wykres 2.9.7 Ocena oferty pomocy osobom chorym psychicznie

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W pytaniu o wsparcie udzielane osobom chorym psychicznie, ankietowani zdecydowanie najczęściej razy wskazywali, że oferta pomocy osobom chorym psychicznie (m. in. dostęp do ochrony zdrowia) jest raczej wystarczająca (46 %). 1/5 badanych ma natomiast odwrotne zdanie, a ponad 1/4 z nich (27 %) stwierdziła, że trudno jest jej jednoznacznie odpowiedzieć na tak postawione pytanie.

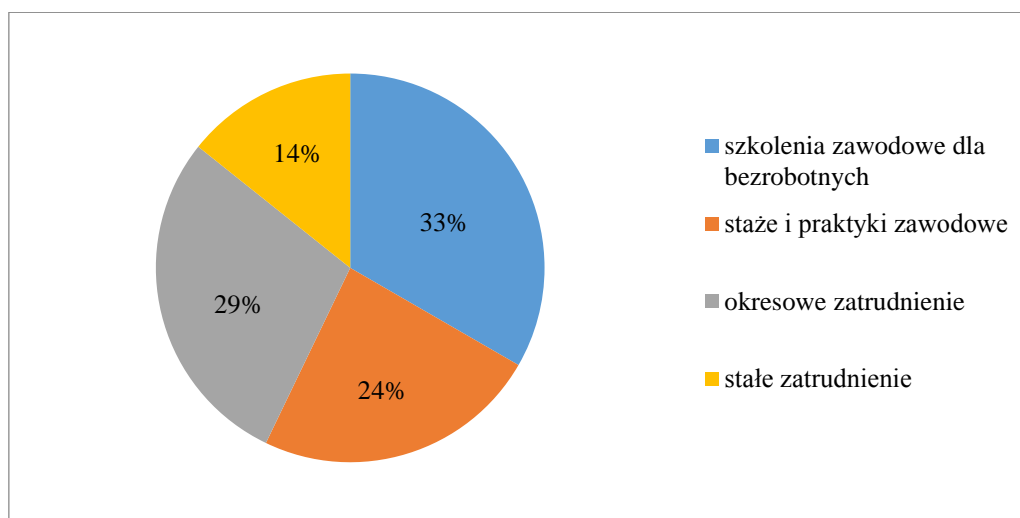
Wykres 2.9.8 Ocena oferty pomocy osobom uzależnionym

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Na pytanie „Czy według Pani/Pana oferta pomocy osobom uzależnionym (konsultacyjna, lecznicza) realizowana w gminie jest wystarczająca?”, 40% pytanym stwierdziło, że raczej tak, 30% uważa, że jest ona wystarczająca, natomiast po 10% ankietowanych wybrało pozostałe odpowiedzi, tj. uznało ten rodzaj wsparcia za niewystarczający, raczej niewystarczający lub stwierdziło, że trudno jest się im na ten temat wypowiedzieć.

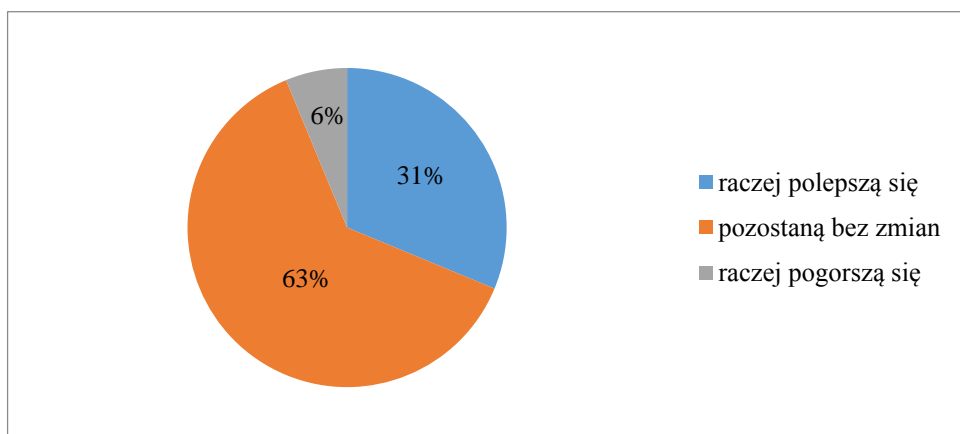
Wykres 2.9.9 Ocena działań podejmowanych na poziomie gminy, które przyczyniłyby się do spadku bezrobocia i aktywizacji zawodowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Zdecydowana większość (33% osób) twierdzi, że szkolenie zawodowe byłoby najlepszym środkiem wsparcia mogący zmniejszyć bezrobocie w gminie. 29% respondentów stanęło na stanowisku, że jedno z ważniejszych działań podejmowanych na poziomie gminy, które w najwyższym stopniu przyczyniłoby się do spadku bezrobocia i aktywizacji zawodowej to okresowe zatrudnienie. 24% opowiedziało się za stażami i praktykami zawodowymi natomiast 14% badanych uważa, że remedium stanowiłaby stała praca.

Wykres 2.9.10 Prognoza zamiany warunków życia

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Aż 63% osób uczestniczących w badaniu sceptycznie podchodzi do możliwości poprawy warunków życia na obszarze gminy, twierdząc, że w ciągu następnych kilku lat pozostaną one bez zmian. Mniejsza ilość badanych (31%) ocenia, że sytuacja raczej poprawi się, natomiast niewielka część (6%) twierdzi, że warunki życia ulegną pogorszeniu.

Badani liderzy wskazywali także obszary problemowe, które wymagają wprowadzenia odpowiednich rozwiązań. Zwrócono uwagę na kondycję szkolnictwa, dodatkowe zajęcia i wyposażenie placówek gminy w pomoce dydaktyczne. Dużą rolę przywiązuje się także do właściwego startu młodych ludzi w dorosłe życie oraz aktywizacji i walki z bezrobociem wśród młodzieży. Przyjmuje się, że należy poprawić współpracę pomiędzy instytucjami. Działania, które powinien podjąć samorząd terytorialny, aby mieszkańcom żyło się lepiej to kroki na rzecz rozwoju gospodarczego gminy oraz pozyskania inwestorów. Z uwagi na proces starzenia się lokalnej społeczności, liderzy zwracają ponadto uwagę na konieczność rozwoju infrastruktury socjalnej dla seniorów, która będzie dostępna na terenie całej gminy.

2.10 Analiza SWOT

Bardzo użyteczną metodą przy określaniu priorytetów rozwojowych jest analiza SWOT, która staje się coraz powszechniej stosowana w pracach nad Strategią. Nazwa SWOT jest akronimem angielskich słów Strengths (mocne strony), Weaknesses (słabe strony), Opportunities (szanse w otoczeniu) i Threats (zagrożenia w otoczeniu). Narzędzie to jest efektywną metodą identyfikacji słabych i silnych stron organizacji oraz badania szans i zagrożeń, jakie stoją przed organizacją. Analizę tę można z powodzeniem zastosować do dowolnego przedsięwzięcia, włącznie z programowaniem strategicznym.

Wnikliwe opracowanie analizy SWOT jest istotnym etapem procesu planowania strategicznego. Właściwe skonstruowanie tego narzędzia stanowi punkt wyjściowy dla określania celów strategicznych oraz projektów socjalnych.

Analiza SWOT została przygotowana w miejscowym Ośrodku Pomocy Społecznej. Przedstawione poniżej czynniki obejmują:

- **sily** – wewnętrzne uwarunkowania o pozytywnym wpływie na sytuację społeczną,
- **słabości** – wewnętrzne uwarunkowania o negatywnym wpływie na sytuację społeczną,
- **szanse** – zewnętrzne uwarunkowania o pozytywnym wpływie na realizację celów,
- **zagrożenia** – zewnętrzne uwarunkowania o negatywnym wpływie na realizację celów.

Wynik prac obrazują prezentowane poniżej zestawienia. Należy dodać, że w analizie SWOT odniesiono się wyłącznie do kwestii społecznych.

Kwestie dzieci, młodzieży i rodziny

Mocne strony:	Słabe strony:
<ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie działań zapobiegających dysfunkcjom w rodzinie, • współpraca i komunikacja instytucji zajmujących się problematyką dzieci i młodzieży, • wspieranie organizacji pozarządowych i grup nieformalnych pracujących na rzecz dzieci i młodzieży, • propagowanie idei wolontariatu, • funkcjonująca placówka wsparcia dla dzieci, • hala sportowa, dom kultury i biblioteka, zapewniające szeroką ofertę kulturalną.	<ul style="list-style-type: none"> • niedostateczna ilość środków finansowych, • słaba koordynacja działań podmiotów zajmujących się problematyką dzieci i młodzieży, • brak placówek resocjalizacyjnych oraz placówek dla nieletnich i samotnych matek z dziećmi na terenie gminy, • niewystarczająca ilość ośrodków wsparcia dla rodzin w kryzysie, • nieadekwatna do potrzeb liczba zatrudnionych pracowników merytorycznych.

Szanse:	Zagrożenia:
<ul style="list-style-type: none"> • wzrost znaczenia organizacji pozarządowych na rzecz pomocy dzieciom i młodzieży, • prowadzenie szkolnych programów profilaktycznych, • racjonalne rozdzielanie środków publicznych,	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczająca opieka medyczna w szkołach, • niewystarczająca oferta spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, • występowanie zagrożeń funkcjonowania rodziny, do których należą: uzależnienia, rozpad więzi rodzinnych, bezrobocie, przemoc w rodzinie oraz ubóstwo.

Kwestie osób bezrobotnych

Mocne strony:	Słabe strony:
<ul style="list-style-type: none"> • wzrost wykształcenia jako wartości, • dobre przygotowanie pracowników pomocy społecznej do pracy z osobami bezrobotnymi, • współpraca władz lokalnych z organizacjami pozarządowymi, • 8 lat realizacji projektu „Aktywizacja...”	<ul style="list-style-type: none"> • wysokie bezrobocie długotrwałe, zarówno wśród mężczyzn, jak i kobiet, • występowanie zjawiska dziedziczenia bezrobocia, • brak organizacji pozarządowych działających na rzecz osób bezrobotnych,

• Funkcjonowanie Klubu Pracy w GOPS, • niska skala bezrobocia.	• niski poziom wykształcenia bezrobotnych długotrwale.

Szanse:	Zagrożenia:
<ul style="list-style-type: none"> • istnienie powiatowych programów w zakresie przeciwdziałania bezrobociu, • organizacja różnych form przekwalifikowania dla osób bezrobotnych, • posiadanie wykwalifikowanej kadry GOPS do pracy z osobami długotrwale bezrobotnymi, • staże pracy w realizowanych projektach, • mobilizowanie osób bezrobotnych do poszukiwania pracy poprzez zawieranie kontraktu socjalnego. 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost bezrobocia długotrwałego • wzrost bezrobocia powodujący rozwój patologii społecznej, osłabienie instytucji rodzinnych, dziedziczenie bezrobocia, • istnienie zjawiska nielegalnego zatrudnienia, • ograniczona dostępność do kształcenia ustawicznego na obszarach wiejskich.

Kwestie osób niepełnosprawnych

Mocne strony:	Słabe strony:
<ul style="list-style-type: none"> • rozpowszechnianie pozytywnych wzorców postaw filantropijnych i charytatywnych w środowisku, • dostateczne rozpoznawanie potrzeb osób niepełnosprawnych w kontekście środowiska lokalnego, • istnienie przepływu informacji pomiędzy podmiotami pomocowymi. 	<ul style="list-style-type: none"> • istnienie barier utrudniających pełen udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, • nierównomierna i niewystarczająca pomoc osobom niepełnosprawnym, • brak dostatecznej bazy rehabilitacyjnej, • brak zaangażowania osób niepełnosprawnych w działalność samopomocy.

Szanse:	Zagrożenia:
<ul style="list-style-type: none"> • wzrost społecznej akceptacji dla osób niepełnosprawnych, • upowszechnianie problematyki niepełnosprawności w celu kształtowania pozytywnych postaw, • standaryzacja usług socjalnych dla osób 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost zapotrzebowania na placówki opieki stacjonarnej oraz usługi opiekuńcze, • niewielka liczba miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych, • nierównomierne korzystanie ze środków pozabudżetowych i pomocowych,

niepełnosprawnych, • wzrost edukacji dotyczącej rozumienia potrzeb osób niepełnosprawnych.	• liczne bariery architektoniczne.
---	------------------------------------

Kwestia ludzi starszych

Mocne strony:	Słabe strony:
<ul style="list-style-type: none"> • istnienie określonych standardów usług dla osób starszych, • dostęp do domów pomocy społecznej, • dostateczne profesjonalne przygotowanie kadry. 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, • brak możliwości kontynuowania aktywności zawodowej osób starszych, • zmiana modelu rodziny z wielopokoleniowej na jedno- lub dwupokoleniowy.

Szanse:	Zagrożenia:
<ul style="list-style-type: none"> • podmiotowe traktowanie osób starszych, • wzrost szkoleń kadry realizującej pomoc osobom starszym, • prowadzenie dokładnej analizy potrzeb osób starszych. 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost liczby osób samotnych, • niedostosowanie infrastruktury dla osób starszych.

Kwestie osób uzależnionych

Mocne strony:	Słabe strony:
<ul style="list-style-type: none"> • dobrze przygotowana baza lokalowa do działań wspierających osoby z problemem alkoholowym, • dyspozycja stałymi środkami finansowymi na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych, • punkt konsultacyjny, • współpraca z bazy lecnictwem odwykowym oraz współpraca z Podbeskidzkim Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej w Bielsku – Białej. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak organizacji pozarządowych zajmujących się osobami uzależnionymi, • niewystarczający stan zatrudnienia w lecnictwie uzależnień, • brak mieszkań chronionych, • brak noclegowni, • niewielka liczba etatów policyjnych na terenie gminy.

Szanse:	Zagrożenia:
<ul style="list-style-type: none"> • istnienie systemu wsparcia dla osób i rodzin wymagających specjalistycznej pomocy, • traktowanie uzależnienia jako problemu społecznego, • efektywność i skuteczność działań podejmowanych na rzecz osób uzależnionych. 	<ul style="list-style-type: none"> • bezrobocie oraz wyuczona bezradność, • istnienie zjawiska zmęczenia, bezsilności i bezradności społecznej, • brak pracy specjalistów różnych dziedzin na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom.

Poziom zaspokajania potrzeb uznanych za podstawowe

Mocne strony:	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • dostęp do terenów rekreacyjnych i wypoczynkowych, • dobry dostęp do opieki medycznej, • dostęp do szkół podstawowych i gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych dla dzieci oraz młodzieży niepełnosprawnej, • przedszkole integracyjne – publiczne, • dobrze rozwinięta sieć telekomunikacyjna. 	<ul style="list-style-type: none"> • słabo rozwinięte rolnictwo indywidualne, • niedostateczna ilość mieszkań komunalnych i socjalnych, brak planów na budowę mieszkań komunalnych i socjalnych.

Szanse:	Zagrożenia:
<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie dostępności do szkół, • racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych, • rozwój turystyki, • stosowanie recyklingu odpadów. 	<ul style="list-style-type: none"> • postępująca degradacja wartości rodzinnych, • brak zastosowania kompleksowych rozwiązań technicznych i prawnych w zakresie ochrony i wykorzystania środowiska naturalnego, • wzrost apatii i zniechęcenia wśród społeczeństwa gminy.

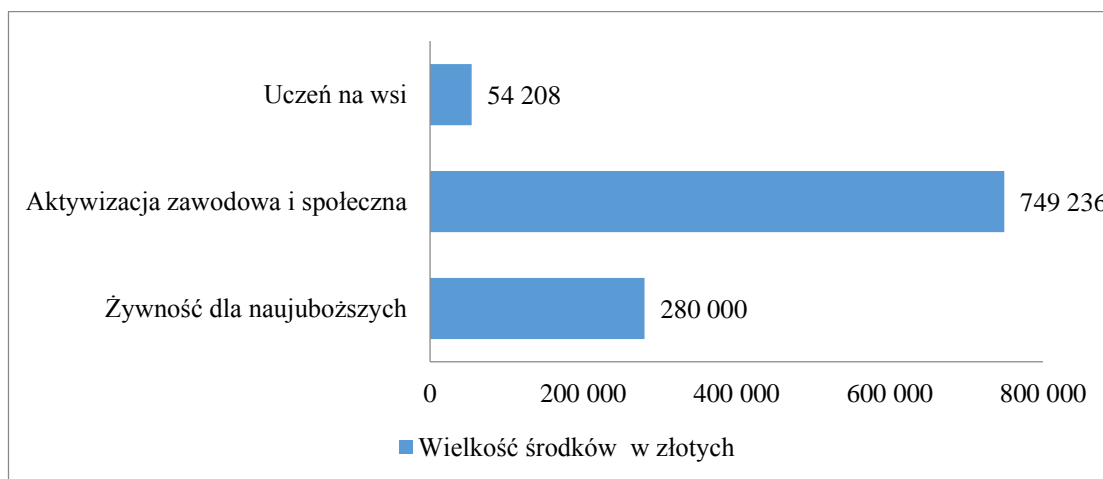
2.11 Zasoby umożliwiające realizację Strategii

Zasobami umożliwiającymi rozwiązywanie problemów społecznych określamy instytucje znajdujące się na terenie gminy lub obejmujące swym zasięgiem działania jej mieszkańców, które funkcjonują w obszarze polityki społecznej i rozwiązują dane problemy. Są to zarówno jednostki samorządowe, jak i placówki niepubliczne, na przykład organizacje pozarządowe.

Instytucją oferującą pomoc i wsparcie mieszkańcom gminy jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, mieszczący się w Kozach. Podmiotem prowadzącym jednostkę jest Urząd Gminy Kozy. Ośrodek realizuje zadania wynikające z Ustawy o pomocy społecznej, m.in. koordynuje rozwiązywanie problemów społecznych w gminie. Oferta jednostki skierowana jest do mieszkańców gminy, którzy znajdują się w trudnej sytuacji materialno-bytowej i zdrowotnej. Kadra zatrudniona w GOPS (16 i 0,5 etatu, w tym 5 pracowników socjalnych) uczestniczy w formach doszkalania i podnoszenia swoich kwalifikacji. Mając na uwadze cele strategiczne Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej (w tym podnoszenie kwalifikacji kadry), GOPS podejmuje działania mające na celu podniesienie jakości usług świadczonych na rzecz mieszkańców.

Mimo wskazanych problemów, Ośrodek Pomocy Społecznej aktywnie pozyskuje środki zewnętrzne na realizację projektów zwiększających efektywność systemu pomocy społecznej.

Wykres 2.11.1 Realizacja projektów z funduszy UE w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

W gminie Kozy funkcjonują liczne stowarzyszenia oraz 3 parafie Kościoła rzymskokatolickiego. Samorząd gminy dysponuje uregulowaniami określonymi przez odpowiednie akta prawa miejscowego dotyczące współpracy z organizacjami należącymi do sektora pozarządowego. Skutkuje to podejmowaniem współpracy z tymi organizacjami w zakresie zlecania realizacji zadań własnych, dofinansowania działalności statutowej organizacji oraz doradztwa

i konsultacji. Tylko w roku 2014 na realizację zadań przez organizacje pozarządowe samorząd przeznaczył 40 000 złotych. Do aktywnych organizacji pozarządowych działających w gminie Kozy należą:

1. Ludowy Klub Sportowy „Orzeł”, Kozy ul. Przecznia 3;
2. Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „ARKADA”, Kozy ul. Krakowska 2;
3. Ochotnicza Straż Pożarna w Kozach, ul. Bielska 15 ;
4. Towarzystwo Charytatywne im. Ojca Pio w Kozach, ul. Parkowa 1;
5. 37. Drużyna Harcerska „Błękitna Drużyna” w Kozach;
6. Uczniowski Ludowy Klub Sportowy „VICTORIA” w Kozach, Ks. K. Kochaja 1;
7. Uczniowski Klub Sportowy „Dwójka” w Kozach, ul. Przecznia 1;
8. Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Gminy Kozy, ul. Krakowska 2;
9. Stowarzyszenie Miłośników Historii i Zabytków Kóz, ul. Bielska 17;
10. Koło Gospodyń Wiejskich, Kozy ul. Krakowska 2 ;
11. Związek Emerytów i Rencistów koło w Kozach, ul. Krakowska 2;
12. Zespół Pieśni i Tańca „Kozianie”, Kozy ul. Krakowska 2;
13. AiD Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom i Ludziom Starszym, Kozy ul. Wiśniowa 6;
14. Spółdzielnia Socjalna „Kino Marzenie”, Kozy ul. Bielska 9;
15. Stowarzyszenie „Użyteczni dla Kóz”

Podmioty działające w zakresie rozwiązywania problemów społecznych zostały zestawione w poniższej tabeli.

Tabela 2.11.1 Samorządowe podmioty działające na rzecz rozwiązywania problemów społecznych

Instytucja/organizacja	Adres	Pełnione role i zadania
Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej -	ul. Szkolna 1, 43-340 Kozy	Ośrodek realizuje zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej oraz innych aktów prawa, w tym regulacji wewnętrznych., m.in. koordynuje rozwiązywanie problemów społecznych w gminie. Kadre jednostki stanowi 16 osób. Oferta jednostki skierowana jest do mieszkańców gminy, którzy znajdują się w trudnej sytuacji

		materialno-bytowej i zdrowotnej.
Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,	ul. Szkolna 1, 43-340 Kozy	Pomoc osobom dotkniętym chorobą alkoholową oraz rodzin zagrożonych problemem uzależnień.
Placówka Wsparcia Dziennego	Ul. Krakowska 9a, 43-340 Kozy	Wsparcie dzieci – około 90 osób rocznie w wieku 5-14 lat oraz członków ich rodzin.
Spółdzielnia Socjalna „Kino Marzenie”	Ul. Bielska 9, 43-340 Kozy	Reintegracja osób bezrobotnych oraz niepełnosprawnych.
Dom Kultury w Kozach	Ul. Krakowska 2, 43-340 Kozy	Oferta kulturalna i rozrywkowa dla dzieci, młodzieży i osób starszych.
Centrum Sportowo Widowiskowe	Ul. Cmentarna 1, 43-340 Kozy	Oferta rekreacyjna skierowana do całej społeczności lokalnej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach.

Powyższe jednostki, łącznie z siecią szkolną, w istotny sposób stwarzają możliwości wspierania mieszkańców w rozwiązywaniu problemów społecznych.

2.12 Podsumowanie diagnozy i prognoza zmian społecznych

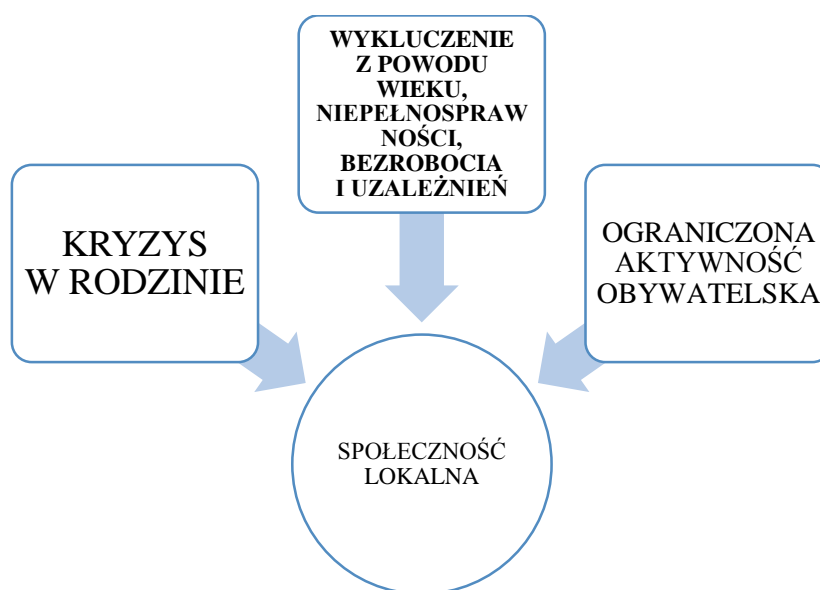
Zespół dokonujący diagnozy problemów społecznych na terenie gminy Kozy korzystał z szeregu możliwości pozyskania informacji od jednostek organizacyjnych samorządu terytorialnego, jednostek pozarządowych oraz instytucji współdziałających w szeroko rozumianym obszarze polityki społecznej. Nie poprzestając na analizie źródeł zastanych, korzystano ze źródeł wywołanych, tj. badań ankietowych i analizy SWOT.

Sumując uzyskane informacje i nakładając wyniki diagnozy na zakres możliwości kompetencyjnych samorządu, możemy wskazać najważniejsze obszary problemowe, których rozwiązanie powinno stać się przedmiotem troski samorządu lokalnego i które są treścią części programowej niniejszego dokumentu.

Zespół przygotowujący dokument uznał, iż problemami, dla których w pierwszej kolejności należy zaprogramować działania są dysfunkcje występujące w rodzinach. Rodzinę należy wzmocnić, tak aby w skuteczniejszy sposób mogła ona stawić czoła pojawiającym się kryzysom. Odpowiedniego wsparcia należy także udzielić osobom niepełnosprawnym i starszym – grupom, których liczebność

zwiększa się na terenie gminy i zarazem szczególnie podatnym na marginalizację oraz wykluczenie społeczne. Równie ważne jest przeciwdziałanie bezrobociu, które prowadzi do ubóstwa i stwarza zagrożenie bezdomnością. Istotnym zagadnieniem jest ponadto przeciwdziałanie uzależnieniom, negatywnie wpływającym na kondycję lokalnej społeczności. W pośredni sposób na funkcjonowanie lokalnej społeczności wpływa również kondycja i działalność organizacji pozarządowych oraz system monitorowania i oceny pojawiających się problemów społecznych. Samorząd gminny powinien prowadzić i rozwijać współpracę z sektorem pozarządowym, aby móc w skuteczny sposób realizować nowatorskie rozwiązania i występować o fundusze wspomagające rozwiązywanie lokalnych problemów społecznych.

Diagram 2.12.1 Problemy społeczne, które powinny zostać rozwiązane w ramach strategii

Źródło: opracowanie własne.

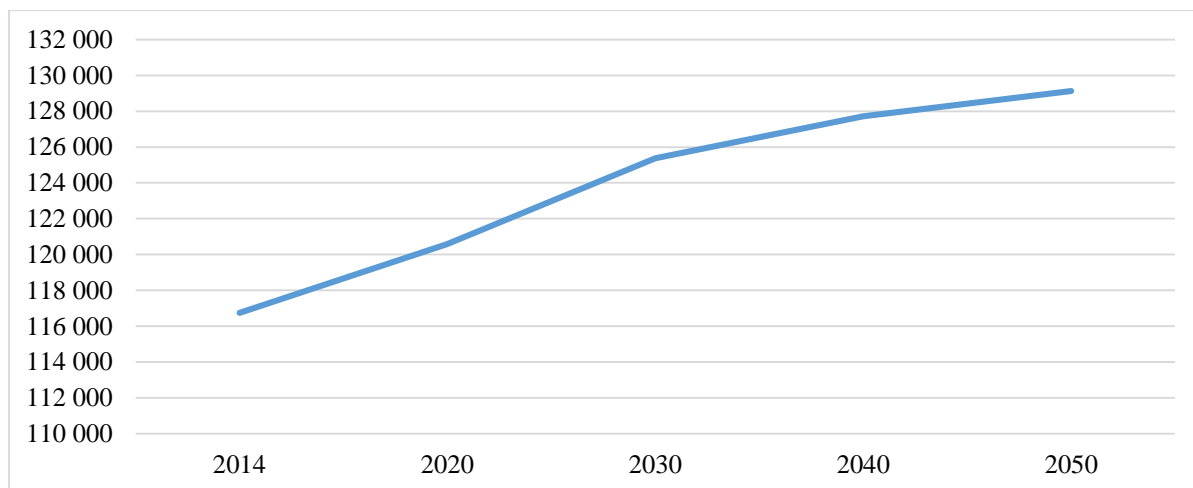
Tworząc politykę społeczną na poziomie lokalnym, zgodnie z zasadami pomocniczości i partycypacji społecznej, nie sposób nie dostrzec w dokumencie programowym powyższych kwestii i nie wskazać dla nich właściwych możliwości rozwoju.

Demografia

Jednym z głównych problemów demograficznych w Polsce jest zjawisko starzenia się społeczeństwa. Według przewidywań GUS, liczba osób w wieku emerytalnym wzrośnie z niemal 6,5 mln w 2010 roku do co najmniej 9,6 mln w roku 2035, co stanowić będzie 26,7% całej populacji kraju. Zgodnie z prognozami, na wskazanym terenie przewiduje się wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym. Mimo obecnie dobrej sytuacji demograficznej gminy, należy zakładać, że

w kolejnych latach nasili się zjawisko problemów społecznych dotyczących tej grupy ludności. Do problemów tych należą przede wszystkim samotność, choroby, inwalidztwo, życie w ubóstwie, poczucie nieprzydatności, uzależnienie funkcjonalne, które pogłębia brak dostatecznej ilości i odpowiednich rodzajów sprzętu ortopedycznego i rehabilitacyjnego.

Tabela 2.12.1 Prognoza demograficzna gmin wiejskich powiatu bielskiego do roku 2050

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

W prognozie wzięto pod uwagę liczbę mieszkańców wszystkich gmin wiejskich powiatu Bielsko-Biała. Przy generalnym spadku liczby mieszkańców województwa i kraju w gminach powiatu, a więc także w gminie Kozy, będzie notowany wzrost liczby mieszkańców z poziomu około 116 000 obecnie do niemal 130 000 osób w roku 2050. Warto zauważyć, że proces ten wiązany będzie w znacznej części z migracjami i procesem depopulacji stolicy regionu (miasto Bielsko-Biała z poziomu około 172 000 obecnie do poziomu 133 260 mieszkańców w roku 2050). Procesowi wzrostu populacji będzie towarzyszyło zjawisko starzenia się lokalnej społeczności oraz powolny proces feminizacji spowodowany nadumieralnością mężczyzn.

Wykształcenie mieszkańców

Jednym z ważniejszych czynników określających rozwój społeczeństwa jest stały wzrost poziomu wykształcenia. W ciągu dziewięciu lat dzielących spisy powszechne ludności, obserwuje się dynamiczne zmiany, które w znaczący sposób wpłynęły na zmianę struktury ludności według poziomu wykształcenia. Obserwowane trendy dążenia dużych grup ludności do podwyższania i uzupełniania wykształcenia pozwalają sądzić, że dane dotyczące wykształcenia z roku na rok będą ulegały znaczącej poprawie. Dotyczy to jednak głównie osób z wykształceniem średnim, które uzyskują wykształcenie wyższe. Opisane tendencje dotyczące kształcenia dorosłych nie dotyczą

niestety osób starszych z wykształceniem podstawowym. Bliskość Bielska - Białej z pewnością wpłynie na systematyczny wzrost wykształcenia mieszkańców gminy.

Rozwój kapitału społecznego jako determinanta dalszych działań

Potencjał społeczny środowiska lokalnego będzie jednym z najważniejszych elementów kształtujących przestrzeń polityki społecznej. Aktywność obywateli, koncentrującą się m.in. na działaniach organizacji pozarządowych, należy wspierać poprzez rozmaite instrumenty, które będą miały wpływ na rozwój osobowy organizacji i ich szersze włączenie w nurt życia publicznego.

W procesie rozwoju społecznego bardzo ważne jest nowe określenie roli organizacji pozarządowych w ciągu najbliższych lat oraz systematyczne inwestycje w budowę kapitału społecznego, w szczególności poprzez edukację osób dorosłych.

Tabela 2.12.1 Prognoza zmian mających wpływ na powstawanie problemów społecznych

Zjawiska mające wpływ na problem społeczne	Tendencje i zmiany
Demografia	Niekorzystne (starzenie się społeczności) Korzystne (wzrost liczby mieszkańców)
Wykształcenie mieszkańców	Korzystne (wzrastająca liczba osób wykształconych)
Rozwój kapitału społecznego	Korzystne (zakładany wzrost aktywności społecznej)

Źródło: opracowanie własne.

Niepełnosprawność

Z przygotowanych prognoz wynika, że liczba ludności w wieku poprodukcyjnym na wskazanym terenie będzie się zwiększała, można zatem założyć, że nastąpi także wzrost liczby osób niepełnosprawnych na tym obszarze. Niepełnosprawni są i pozostaną grupą silnie zróżnicowaną, nie tylko pod względem stopnia niepełnosprawności, ale także wieku, wykształcenia i źródła utrzymania. W skali całego kraju, zdecydowana większość osób niepełnosprawnych (84%) utrzymuje się głównie ze świadczeń zabezpieczenia społecznego: rent, emerytur i zasiłków. Prognozuje się, że sytuacja ta w najbliższych latach nie ulegnie szczególnym zmianom. Prawie połowa osób niepełnosprawnych legitymuje się co najwyżej wykształceniem podstawowym, a to znacznie utrudnia wejście na rynek pracy i utrzymanie zatrudnienia, co wskazuje na kolejne wyzwania dla lokalnej polityki społecznej.

Uzależnienia

Spożywanie alkoholu stopniowo staje się sposobem na złagodzenie psychicznych problemów odczuwanych przez daną osobę, a tym samym jednym z dominujących środków na pokonanie codziennych przeciwności i kłopotów. Niebagatelne znaczenie mają problemy materialne, wywołane głównie brakiem zatrudnienia. W konsekwencji wzrostu bezrobocia, można oczekiwać zwiększenia się liczby osób uzależnionych od alkoholu i innych używek. Wydaje się, że w perspektywie 2020 roku, kwestia ta nadal pozostanie poważnym wyzwaniem dla kształtowania lokalnej polityki społecznej i stąd konieczne będą działania profilaktyczne dla całej populacji, szczególnie dzieci i młodzieży, jak i zmagania interwencyjne wobec osób nadużywających alkoholu.

Tabela 2.12.2 Prognoza problemów społecznych

Problem społeczny	Prognoza zmian w stosunku do stanu obecnego
Niepelnosprawność	Wzrost
Uzależnienia	Wzrost/Stagnacja
Bezrobocie	Stagnacja
Ubóstwo	Stagnacja
Przemoc w rodzinie	Wzrost /Stagnacja

Źródło: opracowanie własne.

W odniesieniu do dzieci i młodzieży, szczególnie cenne będą inicjatywy dotyczące zagospodarowania ich wolnego czasu oraz rozwój profesjonalnej pomocy pedagogicznej i psychologicznej, która może być realizowana także w środowisku lokalnym, w oparciu o świetlice szkolne i środowiskowe.

Bezrobocie

Prognozy długoterminowe zakładają stopniowe ograniczanie poziomu bezrobocia, wynikające nie tylko z koniunktury gospodarczej, ale ze zmian demograficznych, w wyniku których coraz więcej osób będzie opuszczało rynek pracy. Jeżeli nawet poziom bezrobocia do 2020 roku zacznie spadać, nadal pozostanie szereg osób nieprzystosowanych do pozostawania w zatrudnieniu. Dla tej grupy trzeba będzie zaplanować działania, korzystając z rozwiązań, jakie stwarza ekonomia społeczna.

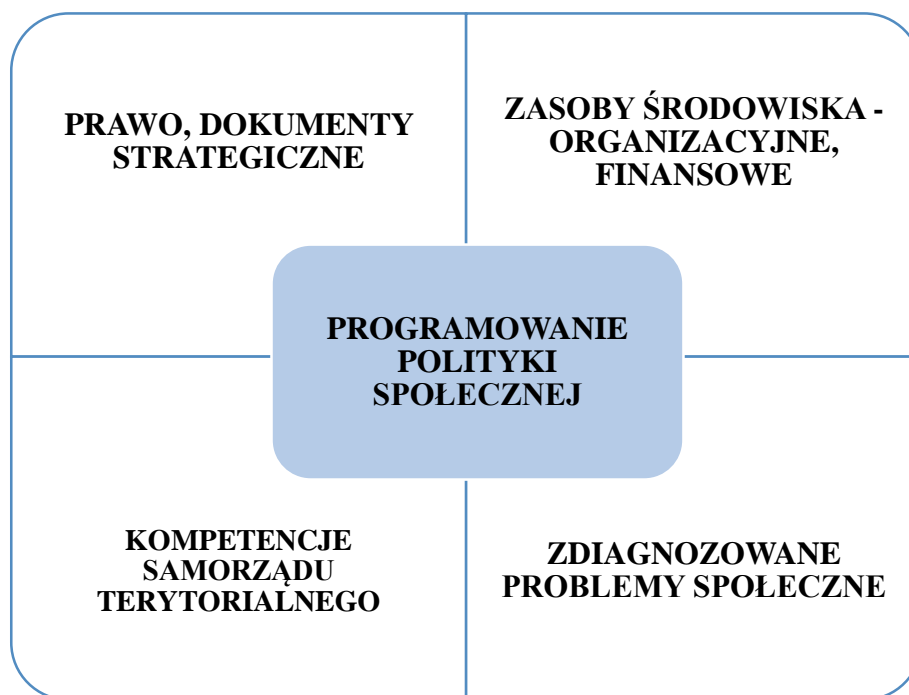
Ubóstwo

Choć podstawowym powodem ubóstwa jest bezrobocie, nawet posiadając pracę, która będzie nisko dochodowa, mieszkańcy mogą ubożeć. Spadek dochodów własnych gospodarstw domowych, a tym samym spadek ich zamożności niekoniecznie musi być równomierny i mogą znaleźć się grupy, które będą w korzystnej sytuacji ekonomicznej.

Przemoc w rodzinie

Do jednych z najczęstszych przyczyn przemocy w rodzinie, zaraz po braku umiejętności panowania nad gniewem i złością, zalicza się uzależnienie od alkoholu. W związku z tym, że w kolejnych latach problem uzależnienia alkoholowego prawdopodobnie będzie się pogłębiał, bez podjęcia odpowiednich działań profilaktycznych należy zakładać, że nasili się również zjawisko przemocy w rodzinie. Wydaje się jednak, że wraz ze wzrostem świadomości społecznej, coraz więcej przypadków znęcania się nad osobami w rodzinie będzie ujawnianych. Stąd instytucje samorządu lokalnego muszą wykazać aktywność w przychodzeniu z pomocą zarówno ofiarom przemocy, jak i (poprzez stosowne programy edukacyjno - korekcyjne) sprawcom przemocy. Cenny będzie także rozwój kampanii informacyjnych adresowanych zarówno do ogółu społeczeństwa, jak i wybranych grup zawodowych (celem zwiększania ich profesjonalizmu).

Diagram 2.12.2 Związek zidentyfikowanych problemów społecznych z programowaniem działań

Źródło: opracowanie własne.

Powyższy diagram przedstawia związek zidentyfikowanych w procesie badawczym problemów społecznych z czynnikami, które należy brać pod uwagę w programowaniu działań służących rozwiązywaniu problemów społecznych środowiska lokalnego. Oczywiście wpływ poszczególnych czynników jest złożony i niejednorodny. Największe znaczenie przy projektowaniu działań mają możliwości kompetencyjne samorządu lokalnego oraz warunki finansowe, nieco mniejsze, choć także istotne – inne dokumenty strategiczne, które zostały omówione w części wstępnej.

3. CZĘŚĆ PROGRAMOWA

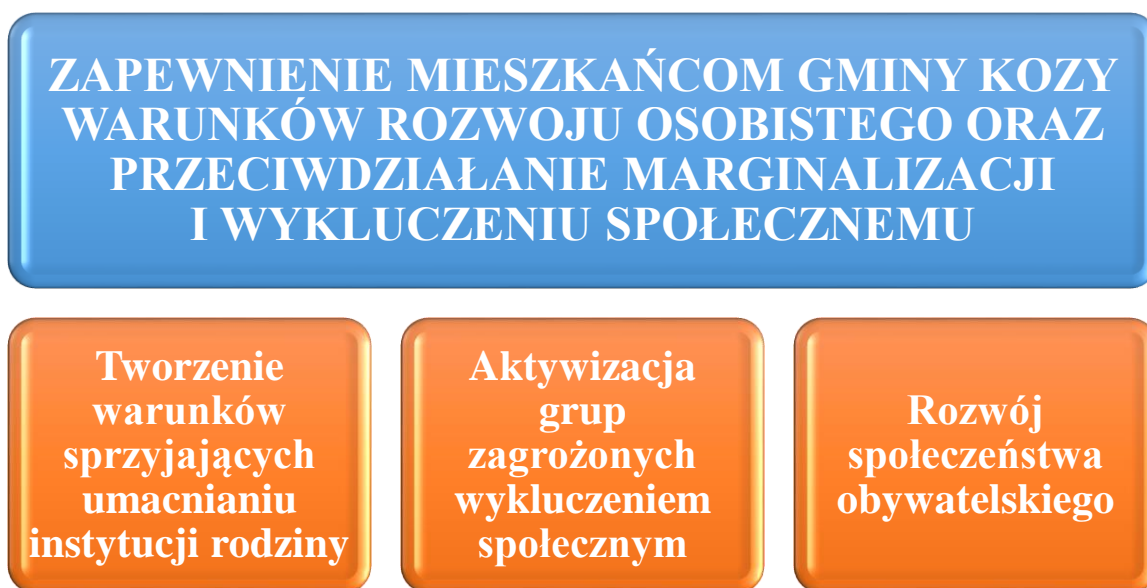
W tej części dokumentu przedstawiono najistotniejsze założenia polityki społecznej gminy na najbliższe lata. Zostały one ujęte w formie misji, celów strategicznych, celów operacyjnych i kierunków działań.

3.1 Misja

ZAPEWNIENIE MIESZKAŃCOM GMINY KOZY WARUNKÓW DO ROZWOJU ORAZ PRZECIWDZIAŁANIE MARGINALIZACJI I WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU

Powyższa misja jest tożsama z misją poprzedniego dokumentu strategicznego. Uznano, że jej uniwersalizm będzie łączył myśl programową obu dokumentów planistycznych. Zmiany pojawiły na poziomie celów i zadań.

Diagram 3.1.1 Graficzna prezentacja misji wraz z celami strategicznymi

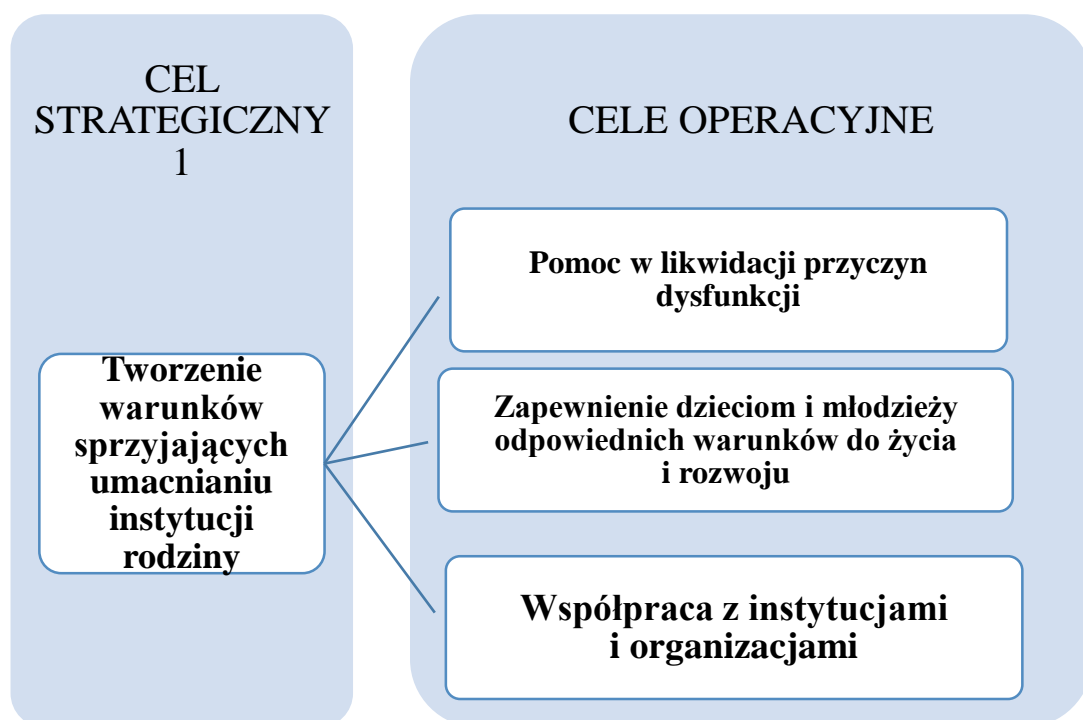

Źródło: opracowanie własne.

3.2 Cele strategiczne, operacyjne, kierunki działań

Problem

Rodzina powinna zapewniać swoim członkom oparcie i pomoc. Może to uczynić tylko silna jednostka, w związku z tym wszelkie problemy opiekuńczo-wychowawcze osłabiające jej funkcje powinny być diagnozowane i rozwiązywane. Polepszeniu powinna ulec sytuacja dziecka, a w szczególności należy rozszerzyć ofertę spędzania czasu wolnego.

Cel strategiczny nr 1: Tworzenie warunków sprzyjających umacnianiu instytucji rodziny.

Cel operacyjny 1:

1. Pomoc w likwidacji przyczyn dysfunkcji oraz wspieranie i usprawnianie systemu wsparcia dla rodziny, w tym przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1:

1. Zintensyfikowanie i rozwój form pracy socjalnej ze szczególnym uwzględnieniem dzieci ze środowisk niewydolnych wychowawczo, polegającej na:

- diagnozie deficytów w zakresie pełnienia ról rodzicielskich, wydolności opiekuńczo-wychowawczej, zaniedbań względem dzieci,
  - diagnozie – ocenie sytuacji dziecka w rodzinie, środowisku szkolnym, rówieśniczym.
2. Zapewnienie szerszego dostępu do specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, dla rodzin naturalnych, zastępczych, a także terapii rodzinnej.
  3. Wspieranie materialne rodzin i osób samotnie wychowujących dzieci z systemu pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych.
  4. Opracowanie i realizacja trzyletniego Gminnego Programu Wspierania Rodziny i Opieki Nad Dzieckiem.
  5. Opracowanie i realizacja „Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie”.

Cel operacyjny 2:

Zapewnienie dzieciom i młodzieży odpowiednich warunków do życia i rozwoju zgodnie z ich potrzebami oraz przysługującymi im prawami.

Kierunki działań do celu operacyjnego 2:

1. Zapewnienie bezpłatnej lub taniej opieki nad dziećmi dla pracujących oraz podnoszących swoje kwalifikacje zawodowe osób samotnie wychowujących dzieci – podjęcie działań w kierunku zwiększenia dostępu do opieki przedszkolnej.
2. Zabezpieczenie potrzeb bytowych dzieci i młodzieży z rodzin ubogich, poprzez organizowanie i finansowanie dożywiania w trakcie nauki w szkole, zapewnienie odzieży i wyposażenia w artykuły szkolne, organizowanie oraz finansowanie wypoczynku letniego i zimowego, a także organizowanie półkolonii w czasie wakacji i ferii zimowych.
3. Organizowanie dla rodziców i ich dzieci różnych form edukacji z wykorzystaniem istniejącego systemu szkolnego oraz tworzenie systemu poradnictwa.
4. Wspieranie działań mających na celu tworzenie na terenie gminy mieszkań socjalnych przeznaczonych w szczególności dla rodzin w kryzysie, samotnych matek i osób pozbawionych dachu nad głową.
5. Podjęcie działań zmierzających do utworzenia publicznego żłobka.
6. Podejmowanie inicjatyw i nowatorskich rozwiązań na rzecz ochrony macierzyństwa i dziecka w rodzinie, m.in. w formie klubu dla mam.

Cel operacyjny 3:

Współpraca z instytucjami oraz organizacjami zajmującymi się opieką i pomocą rodzinie.

Kierunki działań do celu operacyjnego 3:

1. Szkolenie i podnoszenie kwalifikacji kadry specjalistów do pracy z rodziną.
2. Rozwój nowych form działań osłonowo-aktywizujących na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.
3. Tworzenie i wdrażanie programów w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży.
4. Zapewnienie dzieciom i młodzieży szerszego dostępu do alternatywnych form spędzania czasu wolnego, m. in. poprzez zwiększenie liczby zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych (zajęcia muzyczne, plastyczne, turnieje sportowe, festyny rodzinne, wycieczki), zwiększanie dostępności istniejących na terenie gminy obiektów sportowych i ich wyposażenie w sprzęt sportowy.
5. Zintegrowanie działań na rzecz dziecka i rodziny ze środowiskiem lokalnym, w szczególności z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, sądami i ich organami pomocniczymi, instytucjami oświatowymi, zakładami opieki zdrowotnej, Kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami społecznymi.
6. Inicjowanie i rozwój różnych form integracji rodzin ze społecznością lokalną – wspieranie wypoczynku rodzinnego, organizowanie imprez integracyjnych i kulturalnych, festynów, zawodów – nawiązanie współpracy w tym zakresie z organizacjami pozarządowymi.
7. Upowszechnianie informacji o podmiotach świadczących pomoc dziecku i rodzinie.

Odpowiedzialni za realizację kierunków działań

Rada Gminy i Urząd Gminy, jednostki organizacyjne samorządu gminnego, w tym szkoły i jednostki organizacyjne pomocy społecznej, Gminna Komisja ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kozach.

Środki finansowe

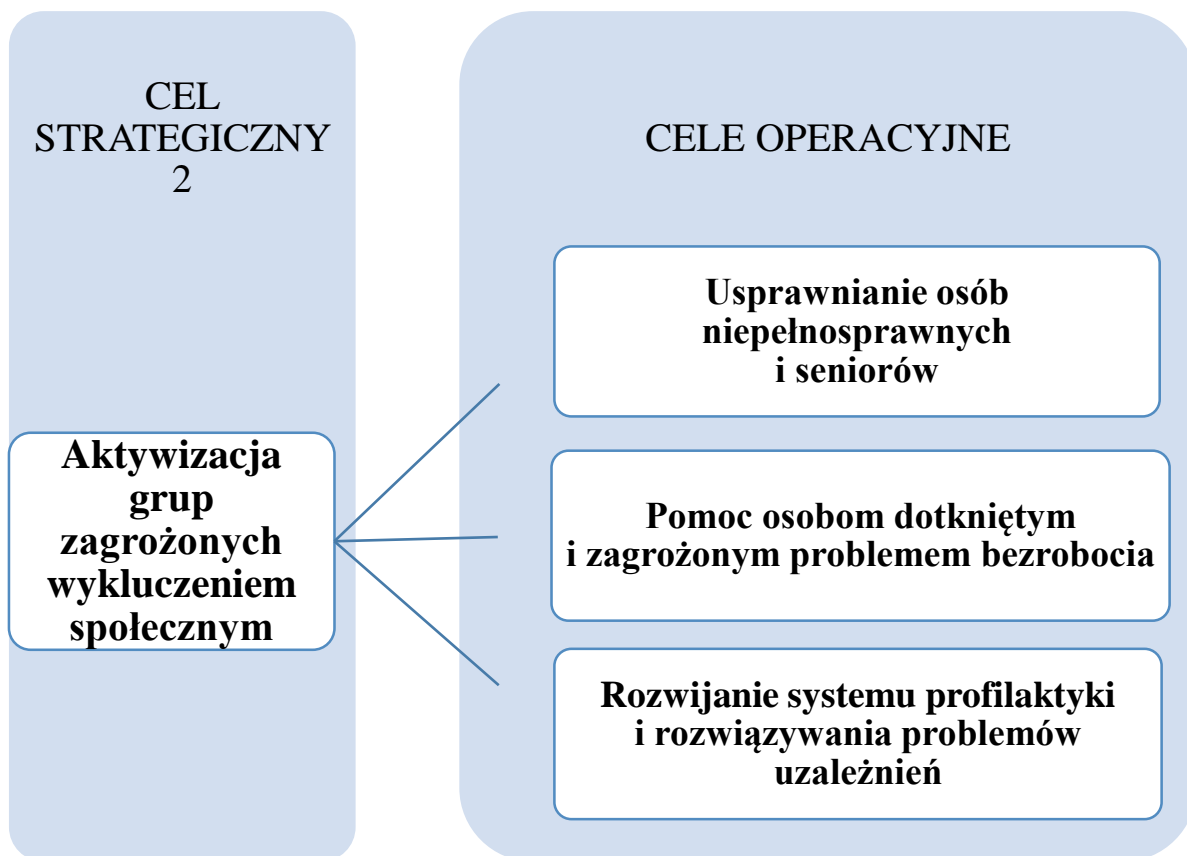
Budżet samorządu lokalnego, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.

Partnerzy

Instytucje rządowe, naukowe, samorządowe, organizacje społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pożytku publicznego.

Problem

Zwiększająca się liczba osób w wieku poprodukcyjnym na terenie gminy stwarza konieczność zapewnienia im w najbliższych latach odpowiednich usług wzmacniających i wspierających. Wraz ze starzeniem się lokalnej społeczności, zwiększa się również liczba osób niepełnosprawnych. Odpowiedniego wsparcia należy także udzielić grupom dotkniętym bezrobociem, które prowadzi do ubóstwa i stwarza zagrożenie bezdomnością oraz uzależnieniami – problemami będącymi bardzo często przyczyną wykluczenia ze środowiska lokalnego.

Cel strategiczny nr 2: Aktywizacja grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Cel operacyjny 1:

1. Usprawnianie osób niepełnosprawnych i seniorów.
2. Pomoc osobom dotkniętym i zagrożonym problemami bezrobocia.
3. Rozwijanie systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1:

1. Systematyczny monitoring i analiza potrzeb mieszkańców będących w wieku poprodukcyjnym oraz niepełnosprawnych.
2. Rozwój pracy socjalnej oraz usług na rzecz integracji społecznej i partycypacji osób starszych i niepełnosprawnych w życiu społecznym, m.in. dostarczanie niezbędnych usług podnoszących jakość życia osób starszych.
3. Wsparcie materialne dla osób w podeszłym wieku, samotnych i niepełnosprawnych.
4. Rozwój funkcji asystenta osoby niepełnosprawnej.
5. Współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie:
  - likwidacji barier architektonicznych, w szczególności w obiektach użyteczności publicznej,
  - aktywizacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.
6. Wsparcie osób z zaburzeniami i chorych psychicznie w samodzielnym funkcjonowaniu na terenie gminy, w szczególności poprzez opiekę medyczną, poradnictwo socjalne i pomoc materialną oraz utworzenie mieszkania chronionego.
7. Podjęcie działań zmierzających do utworzenia Dziennego Domu Pobytu – Klubu Seniora.
8. Powołanie Gminnej Rady Seniorów.
9. Poszerzenie oferty usług opiekuńczych.

Cel operacyjny 2:

Pomoc osobom dotkniętym i zagrożonym problemami bezrobocia.

Kierunki działań do celu operacyjnego 2:

1. Zmniejszanie skutków bezrobocia poprzez systematyczną pomoc finansową i rzeczową realizowaną przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej.
2. Objęcie pracą socjalną osób bezrobotnych (ze szczególnym uwzględnieniem bezrobotnych kobiet), aby zachęcać je do systematycznego poszukiwania zatrudnienia. W szczególności należy dążyć do udzielenia im wszechstronnej pomocy w zakresie poradnictwa i zapoznania z aktywnymi technikami poszukiwania pracy.
3. Rozwijanie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie monitorowania zjawiska bezrobocia na terenie gminy, obejmującej m. in. upowszechnianie ofert pracy i informacji o wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa zawodowego oraz szkoleniach i kursach umożliwiających zmianę kwalifikacji zawodowych, organizowanie stażów absolwenckich i przygotowania zawodowego, prac interwencyjnych, robót publicznych i prac społecznie użytecznych.
4. Systematyczne doszkalcenie pracowników socjalnych w zakresie wdrażania instrumentów w pracy socjalnej – kontraktów socjalnych oraz ekonomii społecznej.

5. Tworzenie na terenie gminy sprzyjającego klimatu dla potencjalnych inwestorów tworzących nowe miejsca pracy, m.in. poprzez opracowanie i wdrożenie systemu dogodnych ulg podatkowych z tytułu podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej.
6. Tworzenie sprzyjającego klimatu dla organizacji pozarządowych mogących zorganizować Centrum Integracji Społecznej.
7. Rozszerzenie działalności Klubu Integracji Społecznej.
8. Współudział w programach realizowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.
9. Utworzenie w Klubie Pracy stanowiska doradcy zawodowego.
10. Bieżący monitoring ofert programowych mających na celu rozwiązywanie problemu bezrobocia, w szczególności wśród kobiet i osób długotrwale bezrobotnych.

Cel operacyjny 3:

Rozwijanie systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.

Kierunki działań do celu operacyjnego 3:

1. Ograniczanie i zmiana struktury spożycia napojów alkoholowych.
2. Zmiana zachowań i postaw mieszkańców w sytuacjach związanych z alkoholem, narkotykami oraz środkami psychoaktywnymi.
3. Zintensyfikowanie stosownych form profilaktyki alkoholowej i narkotykowej kierowanej w szczególności do dzieci i młodzieży.
4. Budowanie skutecznych form kontroli prawnej i społecznej nad szkodliwymi formami postępowania osób nadużywających alkoholu.
5. Zwiększanie lokalnej świadomości społeczności, w szczególności osób młodych, odnośnie zagrożeń wynikających ze stosowania używek.
6. Opracowanie i realizacja Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Odpowiedzialni za realizację kierunków działań

Rada Gminy i Urząd Gminy, jednostki organizacyjne samorządu gminnego, w tym jednostki organizacyjne pomocy społecznej i szkoły, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Środki finansowe

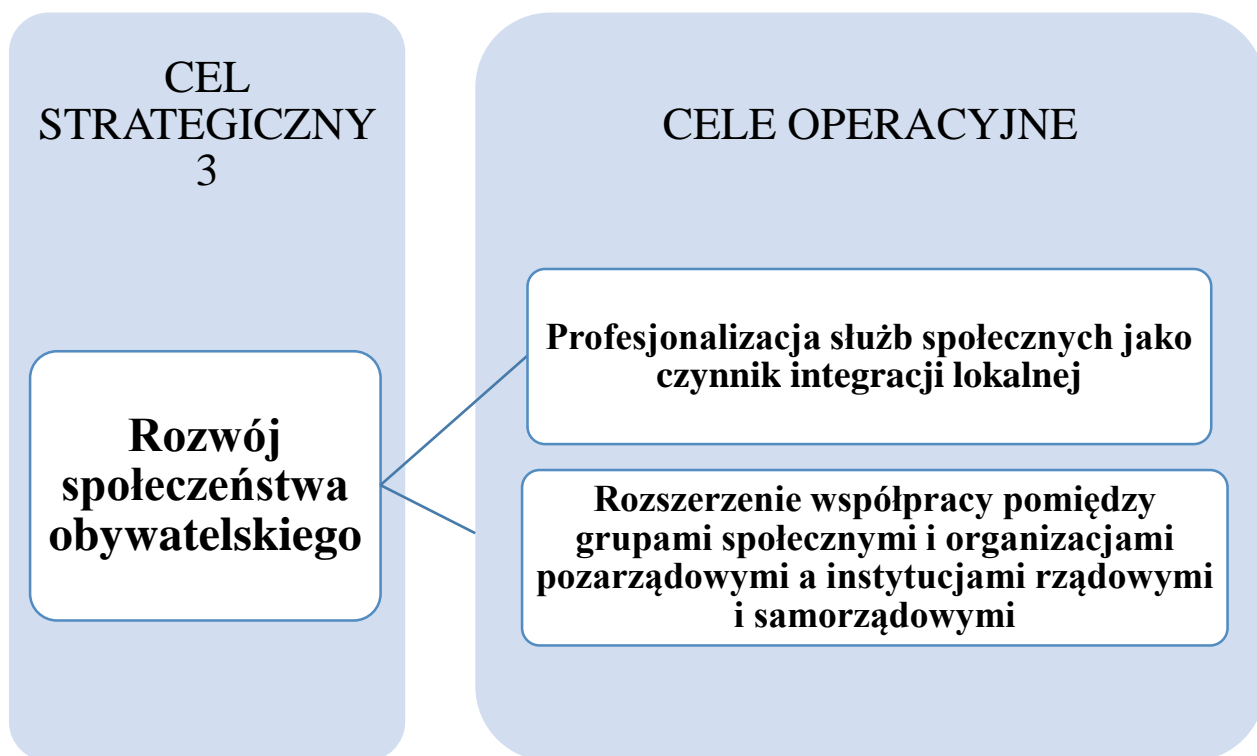
Budżet samorządu lokalnego, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.

Partnerzy

Institucje rządowe, naukowe, samorządowe, organizacje społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pożytku publicznego.

Problem

Właściwa ocena możliwości lokalnego systemu pomocy społecznej i jego rozwój zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami społecznymi może przyczynić się do skuteczniejszego wspierania mieszkańców. Ograniczona współpraca z sektorem pozarządowym na terenie gminy skutecznie utrudnia realizację nowatorskich rozwiązań oraz występowanie o fundusze wspomagające rozwiązywanie lokalnych problemów społecznych.

Cel strategiczny nr 3: Rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Cele operacyjny 1:

Profesjonalizacja służb społecznych jako czynnik integracji lokalnej.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1:

1. Systematyczna diagnoza i monitoring istniejących problemów społecznych.
2. Systematyczne doszkadzanie pracowników socjalnych.
3. Utrzymanie liczby pracowników socjalnych na poziomie zgodnym z Ustawą o pomocy społecznej.
4. Doskonalenie systemu informacyjnego o możliwościach udzielania pomocy społecznej i wsparcia mieszkańcom gminy, m.in. poprzez Internet.

5. Doskonalenie jakości pracy ośrodka pomocy społecznej poprzez ocenę pracy i rozwój kadr.

Cel operacyjny 2:

Rozszerzanie współpracy pomiędzy grupami społecznymi i organizacjami pozarządowymi a instytucjami rządowymi i samorządowymi.

Kierunki działań do celu operacyjnego 2:

1. Propagowanie idei wolontariatu i obywatelskiego uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej.
2. Opracowanie i realizacja programu współpracy z organizacjami pozarządowymi.
3. Rozwijanie ruchu pozarządowego na terenie gminy poprzez uczestnictwo w szkoleniach dla liderów.
4. Rozwój współpracy z organizacjami pozarządowymi o działalności ponadlokalnej i ogólnopolskiej poprzez zaprezentowanie im walorów i możliwości samorealizacji na terenie gminy.
5. Wspieranie organizacyjne, prawne i lokalowe powstających oraz istniejących organizacji pozarządowych oraz świadczenie poradnictwa dla organizacji pozarządowych w zakresie pozyskiwania grantów i dotacji, środków finansowych z innych źródeł niż samorządowe.
6. Zwiększenie koordynacji działań organizacji pozarządowych już funkcjonujących na terenie gminy poprzez systematyczny przepływ informacji o podejmowanych inicjatywach, regularne spotkania oraz wymianę doświadczeń.
7. Promowanie idei wolontariatu i pozyskiwania wolontariuszy do współpracy w realizowaniu zadań dotyczących rozwiązywania problemów społecznych.

Odpowiedzialni za realizację kierunków działań

Rada Gminy i Urząd Gminy, jednostki organizacyjne samorządu gminnego, w tym jednostki organizacyjne pomocy społecznej i szkoły.

Środki finansowe

Budżet samorządu lokalnego, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.

Partnerzy

Instytucje rządowe, naukowe, samorządowe, organizacje społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pożytku publicznego.

3.3 Monitoring i sposób realizacji Strategii

3.3.1 Monitoring

Monitoring i ewaluacja zapisów strategicznych polegają na systematycznej ocenie realizowanych działań oraz modyfikacji kierunków działania w przypadku istotnych zmian społecznych, które mogą pojawić się poprzez zmianę regulacji prawnych, czy też narastanie poszczególnych dolegliwości społecznych. Całościowa ocena wymaga odpowiedzi na pytania o zgodność ocenianej polityki z przyjętymi wartościami i zasadami. Ewaluacja jest działalnością z natury normatywną, gdyż z jednej strony wykorzystuje się w niej istniejące normy, z drugiej zaś – w jej wyniku mogą pojawić się propozycje wprowadzenia nowych norm i procedur. Jest także działalnością instrumentalną, ponieważ jej podstawowym celem jest dostarczenie podmiotom polityki społecznej praktycznej wiedzy potrzebnej przy podejmowaniu decyzji.

3.3.2 Tryb monitorowania Strategii

Do monitorowania strategii powołany będzie zespół oceniający, zwany dalej zespołem. Może być on powołany przez organ wykonawczy jednostki samorządowej lub – o ile zostanie przyjęte takie rozwiązanie – przez Kierownika Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. W jego skład mogą wchodzić pracownicy Ośrodka Pomocy Społecznej, jednostek podległych, a także innych podmiotów realizujących i współdziałających w realizacji Strategii oraz organizacji pozarządowych.

Zespół powinien odbywać posiedzenia przynajmniej raz w roku, a raz na pięć lat dokonać kompleksowego przeglądu dokumentu. Przegląd dokumentu będzie polegał na dokonaniu oceny wdrażania poszczególnych kierunków działań za pomocą siedmiopunktowej skali ocen, którą należy odnieść do każdego kierunku działań zapisanego w Strategii. W trakcie oceny, każdy z kierunków można ocenić i odnieść go do następującej skali:

- 1 – nie rozpoczęto,
- 2 – zaawansowane prace przygotowawcze,
- 3 – w trakcie powstawania,
- 4 – zapoczątkowane,
- 5 – częściowe wdrożenie,
- 6 – znaczne zaawansowanie,
- 7 – pełne i skuteczne wdrożenie.

Zastosowana jednolita skala umożliwi graficzne przedstawienie wdrażania strategii i odniesienie wskazanych wartości do lat następnych. Ocena punktacji poszczególnych kierunków jest dokonywana w drodze konsensusu. Jeżeli konsensus nie jest w zespole możliwy, ostateczną decyzję podejmuje przewodniczący zespołu. Doprecyzowanie działalności zespołu powinno nastąpić w trybie zarządzenia wydanego przez powołującego zespół. Zespół może także odnieść strategię do szerokiej gamy wskaźników społecznych, za pomocą których można skutecznie oceniać poziom wdrażanych w wybranym sektorze zmian. Zespół wdrażający Strategię będzie mógł korzystać z szerokiego wachlarza wskaźników odzwierciedlających ważne wartości zakładane do osiągnięcia i ukierunkowujące proces rozwoju:

- w obszarze dotyczącym ludności:
  - przyrost naturalny w przeliczeniu na 1 000 osób,
  - saldo migracji w przeliczeniu na 1 000 osób;
- w obszarze dotyczącym rynku pracy:
  - udział zarejestrowanych bezrobotnych w ogólnej liczbie czynnych zawodowo,
  - udział bezrobotnych do 30. roku życia w ogólnej liczbie bezrobotnych,
  - liczba osób poszukujących pracy na jedno wolne miejsce pracy.
- w obszarze dotyczącym dochodów i wydatków ludności:
  - dochody do dyspozycji gospodarstw domowych,
  - dochody w przeliczeniu na 1 osobę w podstawowych typach gospodarstw domowych,
  - odsetek osób żyjących w ubóstwie,
  - głębokość ubóstwa,
  - udział gospodarstw domowych oceniających swoją sytuację jako złą;
- w obszarze dotyczącym oświaty i wykształcenia:
  - liczba ludności z wykształceniem wyższym w przeliczeniu na 1 000 osób w wieku 25 lat i więcej,
  - liczba ludności z wykształceniem co najmniej średnim w przeliczeniu na 1 000 osób w wieku 20 lat i więcej.

Dodajmy, że istnieją również wskaźniki – instrumenty polityki społecznej, za pomocą których cele mogą być osiągnięte lub które mogą wspomagać procesy osiągania celów. Są to m.in. procentowe udziały:

- osób dotkniętych problemami alkoholowymi, korzystających z pomocy w tym zakresie, w ogóle osób dotkniętych tymi problemami,
- osób dotkniętych problemami alkoholowymi należących do klubów AA itp., w ogóle osób dotkniętych tymi problemami,

- młodzieży wyedukowanej w zakresie zagrożeń alkoholowych, w ogóle młodzieży,
- młodzieży wyedukowanej w zakresie zagrożeń związanych z narkotykami, w ogóle młodzieży,
- osób dotkniętych problemami narkomanii korzystających z pomocy w tym zakresie, w ogóle osób dotkniętych tymi problemami,
- osób dotkniętych problemami ubóstwa korzystających z pomocy w tym zakresie, w ogóle osób dotkniętych tymi problemami,
- osób dotkniętych problemami dotyczącymi niepełnosprawności korzystających z pomocy w tym zakresie, w ogóle osób dotkniętych tymi problemami.

Powyższe wskaźniki są w większości dostępne w zbiorach statystyki publicznej oraz w zasobach informacyjnych instytucji zajmujących się pomocą społeczną. Część danych może być zbierana okresowo poprzez badania ankietowe wśród mieszkańców gminy oraz w kluczowych dla rozwiązywania problemów społecznych instytucjach.

Najczęściej wskaźniki lokalnej efektywności osiągniętych celów są skupione wokół najważniejszych obszarów realizacyjnych Strategii i odnoszą się do poszczególnych zagadnień. Podstawowymi wskaźnikami, jakie mogą być przyjęte dla pomiaru efektywności wdrażania Strategii są wskaźniki ekonomiczne i społeczne:

- **wskaźniki ekonomiczne:** stopień poniesionych nakładów, koszty jednostkowe uzyskania efektu, ilość środków finansowych przeznaczonych na realizację danego projektu;
- **wskaźniki społeczne:** liczba programów i projektów socjalnych zrealizowanych w odniesieniu do poszczególnych celów strategicznych, liczba uczestników szkoleń i warsztatów, ocena wartości merytorycznej realizowanych projektów, inicjatywy społeczne w obszarze aktywizacji i integracji społecznej, liczba osób usamodzielnionych.

3.3.3 Cechy projektów i programów

Strategia rozwiązywania problemów społecznych będzie skuteczna, o ile przedstawiciele samorządu lokalnego znajdą zasoby umożliwiające budowę i realizację programów celowych zgodnych z przyjętymi kierunkami działań. Programy można realizować w okresach rocznych, dłuższych lub krótszych, w zależności od charakteru danego projektu. Projekty powinny być realizowane:

- w ramach własnych zasobów samorządu (np. projekty OPS-u),
- poprzez organizacje pozarządowe,
- poprzez inne instytucje zewnętrzne.

Projekty i programy mogą być przyjmowane przez samorząd stosownymi uchwałami, które powinny przybierać formułę załączników do niniejszej Strategii. Projekty i programy realizowane w ramach Strategii powinny być zgodne z przyjętymi kierunkami działań. Ponadto, powinny być one charakteryzowane przez takie cechy jak efektywność, skuteczność i celowość. W trakcie prac nad dokumentem strategicznym wypracowało projekty, które mogą w korzystnych okolicznościach rozwijać działania zaplanowane w procesie programowania.

Tabela 3.3.1 Bank pomysłów – projektów przygotowanych podczas prac nad strategią

Wnioskodawca	Nazwa projektu	Charakter projektu
Liceum Ogólnokształcące w Kozach	Budowanie relacji międzypokoleniowych szansą na dobry rozwój	Beneficjentami projektu są mieszkańcy i uczniowie, a jego celem jest budowa relacji międzypokoleniowych i wolontariatu.
Szkoła Podstawowa nr 2 w Kozach	Klub pracy rodzica	Beneficjentami projektu są rodzice uczniów szkoły, a jego celem jest integracja aktywizacja zawodowa.
	Klub mam	Beneficjentami projektu są kobiety na urlopie wychowawczym, a jego celem jest integracja aktywizacja zawodowa.
	Bank Żywności	Beneficjentami projektu są mieszkańcy gminy, a jego celem jest wsparcie żywnościowe potrzebujących

Źródło: opracowanie własne na podstawie przedłożonych kart projektu.

3.3.4 Metody realizacji Strategii i ramy finansowe

Poniżej zaprezentowano najbardziej typowe metody dla lokalnego rozwiązywania problemów społecznych. Wykorzystano je w formułowaniu konkretnych zadań wymienianych w ramach poszczególnych celów operacyjnych niniejszego dokumentu. Wskazanie ich w tym miejscu uzupełnia proces metodologiczny tworzenia dokumentu i jest wskazówką dla przyszłych korekt dokumentu programowego, które mogą wynikać z procesu jego monitorowania i ewaluacji.

1. **Metody aktywizujące.** Metody te pobudzają, włączają osoby (często z kategorii ryzyka socjalnego) w proces zmiany swojej sytuacji życiowej. W procesie tym następuje uświadomienie celu ich działania wraz z umotywowaniem potrzeby jego osiągnięcia. Poprzez pobudzenie aktywności, inteligencji, ale też przede wszystkim wyobraźni, emocji oraz pomysłowości, dąży się do poprawy zaistniałej negatywnej sytuacji.
2. **Metody integrujące.** Metody integrujące wzmacniają lokalne więzi społeczne w czasie wspólnych działań na rzecz osób z grup ryzyka, czy też na rzecz dobrych praktyk. Zamiast tłumienia konfliktu lub poszukiwania kompromisu, strony otwarcie próbują znaleźć rozwiązanie możliwe do przyjęcia dla wszystkich. Procesy integracyjne są kluczem do przełamywania braku spójności społecznej.
3. **Metody profilaktyczne.** Profilaktyka jest działaniem, które ma na celu zapobieganie pojawieniu się i rozwojowi danego zjawiska w konkretnej społeczności, jak też promowanie alternatywnych zjawisk w stosunku do tych, które usiłuje się wyeliminować. Metody profilaktyczne minimalizują przyczyny generujące trudne sytuacje życiowe. Istotnym elementem powodzenia tej grupy działań są ćwiczenia zachowań asertywnych. Metody profilaktyczne pogłębiają naszą świadomość dotyczącą przyczyn uzależnień, zagrożeń z nich wynikających oraz obrony przed uzależnieniami. Wskazują możliwości radzenia sobie z problemami związanymi z uzależnieniami oraz korzystania z pomocy i wsparcia innych.
4. **Metody weryfikujące.** Wskazują związki między teorią a praktyką, jednocześnie sprawdzając poziom realności przyjętych teorii. W celu zweryfikowania przyjętych założeń przewiduje się zaangażowanie społeczności lokalnej, której poglądy na dane zagadnienie będą za pomocą ankiet. Są to metody przydane w procesie oceny realizowanych działań na przykład za pomocą badań ankietowych czy grup fokusowych.
5. **Metody wykluczające.** Wykluczenie społeczne oznacza ograniczenie możliwości korzystania z dóbr, które powinny być dostępne dla wszystkich w życiu gospodarczym, społecznym i obywatelskim. W metodach tych następuje izolacja niepożądanych osób czy członków rodzin w środowisku lokalnym, np. izolacja sprawców przestępstw.
6. **Metody niwelujące.** Są to metody rozwiązujące problemy, zjawiska lub niepożądane sytuacje. Za pomocą różnego rodzaju akcji informacyjnych, władze gminy wraz z Ośrodkiem Pomocy Społecznej, przyczynią się do zahamowania szerzących na terenie gminy problemów społecznych. Stały monitoring jest gwarancją poprawy sytuacji oraz pozwala na niwelowanie ich w zarodku.

Środki finansowe przeznaczone na realizację strategii będą ujmowane w uchwale budżetowej.

Źródłami finansowania Strategii będą:

- środki finansowe z budżetu samorządu,
- środki finansowe z funduszy zewnętrznych, w tym rządowych, pozarządowych oraz programów celowych i funduszy unijnych,
- środki zaangażowane w partnerstwo publiczno-prawne.

3.3.5 Bariery ograniczające realizację celów

Już na etapie programowania należy przyjąć, że podejmując działania w ramach Strategii, będą pojawiały się bariery utrudniające lub uniemożliwiające ich realizację. Przewidywanie możliwości napotkania takich barier i ich przełamywania jest ważnym punktem w procesie projekcji celów i kierunków działań. Zakłada się możliwość wystąpienia przynajmniej kilku typów barier:

- **bariery organizacyjne** – każda instytucja, każda kadra może być lepiej zarządzana, mieć lepszą strukturę, wydajniejszych pracowników i mniej biurokracji. Szczególnie znaczące w instytucjach polityki społecznej jest zwrócenie uwagi na pomoc społeczną. Jej klientami są bowiem ludzie bezradni, znajdujący się w trudnej sytuacji życiowej, którzy trafiając na bariery organizacyjne instytucji powołanej do udzielania im pomocy, stają się bezradni w dwójnasób. Niesprawność instytucji polityki społecznej synergicznie wzmacnia dysfunkcje działania. Immanentną częścią strategii może być usprawnienie tych instytucji, a ich niesprawność może być przeszkodą w realizacji niejednego celu szczegółowego;
- **bariery prawne** – analiza bezpośrednich przepisów prawnych, ale również i tych, które pozornie nie mają związku z któryś z celów strategii. Z punktu widzenia ograniczeń działania, taka analiza powinna być jednym z komponentów przy wyborze najskuteczniejszej metody;
- **bariery finansowe** – w większości analizowanych strategii praktycznie nie pojawiają się koszty ich realizacji, tak jakby zmiana nie pociągała za sobą większych wydatków. Co gorsze, często jednym z celów Strategii staje się zdobycie środków finansowych. Bariery finansowe stanowią poważne utrudnienie, ale jednym ze sposobów ich przełamywania (podobnie jak przy barierach organizacyjnych) jest poszukiwanie rezerw w obrębie stanu istniejącego;
- **bariery społeczne** – solidarność grupy jest zwykle solidarnością przeciwko czemuś lub komuś, bardzo rzadko z czymś lub kimś. Ludzi łatwiej połączyć „przeciw” niż „dla”. Sytuacja niewystarczających zasobów przy niezaspokojonych bądź trudnych do zaspokojenia potrzebach nie sprzyja wytworzeniu się solidarności lokalnej niezbędnej dla wprowadzenia zmiany polegającej na wsparciu jednych, w tym także tych, którzy często w świadomości innych nie zawsze zasługują na pomoc społeczną;
- **bariery kulturowe, etyczne** – są to bariery, które wynikają ze specyfiki lokalnej, tradycji, lokalnych wartości i wzorów zachowań. Są one silnie utrwalone w świadomości,

zinternalizowane (czyli przyjęte za własne), dają poczucie bezpieczeństwa i powodują, iż próba ich naruszenia jest odbierana jako zagrożenie interesów grupy płynące z zewnątrz.

4. Uwagi końcowe

Autorzy niniejszego dokumentu dziękują wszystkim, którzy w jakikolwiek sposób przyczynili się do jego powstania – w szczególności za udostępnienie danych niezbędnych do rzetelnej oceny aktualnej sytuacji społecznej. Dokument wyznacza kierunki lokalnej polityki społecznej, która uwzględnia potrzeby każdego mieszkańca, niezależnie od jego statusu materialnego i prowadzi do realizacji założonej misji przyjętej w niniejszej Strategii.

Diagram 4.1 Związek Strategii i innych dokumentów programowych lokalnej polityki społecznej

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych

- Program Wspierania Rodziny i Opieki Nad Dzieckiem
- Program Promocji Ochrony Zdrowia Psychicznego
- Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie
- Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi
- Program Przeciwdziałania Narkomanii

Źródło: opracowanie własne.

Realizacja celów zapisanych w dokumencie strategicznym będzie możliwa dzięki wspólnej pracy dotychczasowych koalicjantów oraz nowych sojuszników zainteresowanych działaniami na rzecz mieszkańców, znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Zbudowana siatka celów strategicznych, operacyjnych i kierunków działań uwzględnia najistotniejsze obszary życia społecznego, które powinny być sferą oddziaływania samorządu, aby jakość życia mieszkańców gminy ulegała systematycznej poprawie. Samorząd lokalny jako kreator lokalnych rozwiązań, poprzez budowę kapitału społecznego swoich mieszkańców, dla nich i przez nich, wzmacnia naturalne sieci wsparcia, wspiera rodzinę w jej naturalnym środowisku, stara się redukować skutki społeczne bezrobocia, ekskluzji społecznej, bezdomności, uzależnień, włączając w te procesy organizacje pozarządowe jako partnera sprawdzonego i naturalnego.

Kierownik wraz z Pracownikami Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kozach dziękuje wszystkim, którzy przyczynili się do powstania niniejszego dokumentu, wyrażając jednocześnie nadzieję na dalszą współpracę w rozwiązywaniu problemów społecznych gminy.